

НАРЪЧНИК

ОБУЧИТЕЛНИ МОДУЛИ ЗА
ПРЕПОДАВАТЕЛИ ПО
АЛТЕРНАТИВНА РАЗШИРЕНА
КОМУНИКАЦИЯ ЗА
ПРИРОДНОТО НАСЛЕДСТВО

Съфинансирано от
Европейския съюз

Съфинансирано от
Европейския съюз

PAINT & QUARTER HORSE
FOUNDATION BULGARIA

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Проект: "RURAAC: Alternative Augmented Communication for rural Areas" - Nr.2023-1-IT02-KA210-ADU-000152145.

Този документ е лицензиран под Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)

СЪДЪРЖАНИЕ

01

ВЪВЕДЕНИЕ

- 1.1 ПРОЕКТЪТ RURAAC
- 1.2 ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ
- 1.3 ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО ДО НАРЪЧНИКА RURAAC
- 1.4 КАК ДА ИЗПОЛЗВАТЕ ТОЗИ НАРЪЧНИК

02

КОМУНИКАЦИЯ С ХИЗ

- 2.1 КАКВО Е КОМУНИКАЦИЯ?
- 2.2 РАЗБИРАНЕ НА КОМУНИКАЦИОННИТЕ НУЖДИ НА ХИЗ
- 2.3 КОМУНИКАЦИЯТА КАТО КЛЮЧ КЪМ СОЦИАЛНОТО ВКЛЮЧВАНЕ
- 2.4 КОМУНИКАЦИОННИ СТРАТЕГИИ
  - В ЗАКЛЮЧЕНИЕ
  - Практически дейности

03

ВЪВЕДЕНИЕ В АРК

- 3.1 ВЪВЕДЕНИЕ В АРК
- 3.2 СИЛАТА НА АРК ЗА ВСЕКИ
- 3.3 НО...КОЛКО ТРУДНО Е ДА ОБЩУВАШ С НЯКОЙ, КОЙТО ИЗПОЛЗВА АРК?
- 3.4 ПРИНЦИПИ НА АРК
- 3.5 ПРИЛАГАНЕ НА АРК СТРАТЕГИИ
- 3.6 НАЙ-ЧЕСТО СРЕЩАНИТЕ СИМВОЛНИ СИСТЕМИ
- 3.7 НЯКОЛКО ПРИМЕРА ЗА АРК, ИЗПОЛЗВАНИ НА МЕСТА НА ОТКРИТО
- 3.8 АРК ИНСТРУМЕНТИ
  - ВЗАКЛЮЧЕНИЕ
  - ПРАКТИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ

04

ПЪРВОНАЧАЛНА ОЦЕНКА НА УМЕНИЯТА ЗА ДОСТЪП ДО АРК ИНСТРУМЕНТИ

4.1 РАМКИ ЗА ОЦЕНКА

4.2 СЪОБРАЖЕНИЯ ЗА СЪПОСТАВЯНЕ НА АРК ИНСТРУМЕНТИТЕ С ИНДИВИДУАЛНИТЕ УМЕНИЯ, НУЖДИ И СРЕДА

4.3 РАЗРАБОТВАНЕ НА ПЕРСОНАЛИЗИРАН ПЛАН ЗА АРК ВЪЗ ОСНОВА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ОЦЕНКАТА

- ВЗАКЛЮЧЕНИЕ
- ПРАКТИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ

05

КАК ДА ПОПУЛЯРИЗИРАМЕ ПРИРОДНОТО НАСЛЕДСТВО: НЯКОЛКО ПРИМЕРА ЗА ТОВА КАК ДА ИЗПОЛЗВАТЕ АРК ИНСТРУМЕНТИ НА ОТКРИТО

5.1 КАКВО Е ПРИРОДНО НАСЛЕДСТВО?

5.2 ОПАЗВАНЕ И ВАЛОРИЗИРАНЕ НА ПРИРОДНОТО НАСЛЕДСТВО

5.3 РАЗГЛЕЖДАНЕ НА ПРИРОДНИ ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТИ

5.4 ПРОУЧВАНЕ НА ПРИРОДНИ ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТИ С ХИЗ С ПОМОЩТА НА АРК

5.5 СЪПКА ПО СЪПКА В РАЗРАБОТВАНЕТО НА ДЕЙНОСТИ НА ОТКРИТО ЗА ХИЗ С ПОМОЩТА НА АРК

- ВЗАКЛЮЧЕНИЕ
- ПРАКТИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ

06

СЪВМЕСТНО ПРОЕКТИРАНЕ НА ДЕЙНОСТИ НА ОТКРИТО С ХИЗ

6.1 РЪКОВОДНИТЕ ПРИНЦИПИ НА СЪВМЕСТНОТО ПРОЕКТИРАНЕ

6.2 КАКВО ДА ИМАТЕ ПРЕДВИД, ПРЕДИ ДА ПРОВЕДЕТЕ РАБОТИЛНИЦА ЗА СЪВМЕСТЕН ДИЗАЙН С ХИЗ

- КАК ДА ПРОВЕДЕТЕ РАБОТИЛНИЦА ЗА СЪВМЕСТЕН ДИЗАЙН С ХИЗ
- ВЗАКЛЮЧЕНИЕ
- ПРАКТИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ

ПРИКАЧЕНИ ФАЙЛОВЕ

РЕСУРСИ

01

ВЪВЕДЕНИЕ

Хората с интелектуални затруднения (ХИЗ) в селските райони са склонни да се сблъскват с още по-трудни предизвикателства, отколкото техните връстници в градските райони, поради липса на услуги за подкрепа и липса на достъп, което може да бъде една от основните пречки пред техния независим живот.

Общата цел на проекта „RURAAC: Алтернативна разширена комуникация за селските райони“ е да насърчи социалното включване на ХИЗ в селските райони, използвайки алтернативна разширена комуникация (АРК) в изживявания на открито и използване на местното природно наследство.

АРК е набор от стратегии и инструменти за подпомагане на хора, които имат затруднения в комуникацията, например поради интелектуално увреждане. Въпреки че проектът RURAAC се фокусира върху хората с интелектуални затруднения, материалите за АРК могат да направят обектите на природното наследство по-достъпни за всички.

Въпреки че има много добри практики в областта на достъпността на културните обекти, не се инвестира достатъчно в подобряването и достъпността на природното наследство, което според дефиницията на ЮНЕСКО е част от световното наследство.

RURAAC има за цел да насърчи социалното включване на ХИЗ чрез пряко участие, фокусирано върху дизайна на АРК материали за насърчаване запознаването с природното наследство. Конкретните цели на проекта са следните:

да развият уменията на преподаватели, работещи с възрастни с интелектуални затруднения и тези, работещи чрез обучение на открито по темата АРК.

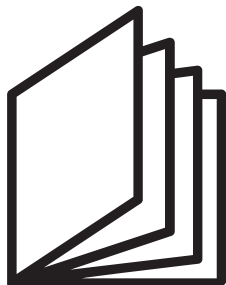

Да насърчи на овластяването на хората с интелектуални затруднения чрез съвместно проектиране на АРК материали.

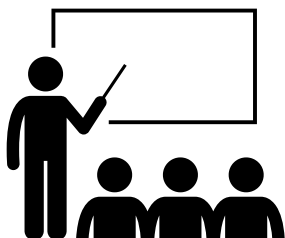
да разпространи на резултатите в местните общности.

По отношение на резултатите, RURAAC цели да постигне следните резултати:

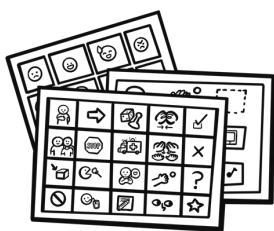
ОБУЧИТЕЛНИ МОДУЛИ ЗА ПРЕПОДАВАТЕЛИ ПО АРК

със специфичен фокус върху насърчаване запознаването с природното наследство. Учебният материал ще бъде събран в брошура по ААК за природно наследство.

ТРАНСНАЦИОНАЛЕН КУРС ЗА ОБУЧЕНИЕ ПО АРК

посветен на обучители на възрастни с интелектуални увреждания и обучители, които насърчават приобщаващи дейности на открито.

КОМУНИКАЦИОННИ МАТЕРИАЛИ В АРК

за популяризиране на местни природни активи (напр. кратки ръководства, табели, плакати и др.).

ПРОМОЦИОНАЛНИ СЪБИТИЯ

в 3 страни партньори.

1.2 ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ

Обучителните модули са разработени в две основни фази: фаза на анализ на нуждите и фаза на разработване на учебни материали.

Изследването, проведено от партньорите по проекта, имаше за цел да проучи анализа на нуждите от обучение на преподаватели (както преподаватели на хора с интелектуални затруднения, така и преподаватели, активни в сферата на открито) по темата АРК за популяризиране на наследството.

За тази цел и за да имат по-широки познания в областта на социалното включване и популяризирането на природното наследство, партньорите по проекта са включени в изпълнението на организационни и теренни изследвания.

GEA и Trekkify бяха отговорни за сравнителния анализ на всички събрани данни и свързаното с това изготвяне на този доклад. Този доклад води до разработването на методологията, дефинирането на обучителните модули и подбора на учебния материал от брошурата.

➤ ОРГАНИЗАЦИОННОТО ПРОУЧВАНЕ

Организационното проучване се състоеше от подробен анализ на институционалния и здравния контекст, в който обучителите на професионалисти с ХИЗ извършват своите дейности.

Основните констатации на ниво държава бяха обобщени в специфичния формуляр за документно проучване, предоставен от GEA. Изпратен е по един формуляр за всяка страна.

➤ ПРОУЧВАНИЯ НА ТЕРЕН

Част от изследването се основава на данните, събрани от набор от въпросници, попълнени от основните целеви групи: Преподаватели по ХИЗ и Обучители/експерти в областта на открито – вътре/извън партньорството. Общо **59 участници** участваха в анкетите.

Въпросниците имаха за цел да проучат степента на знания на преподавателите, уменията и компетенциите в областта на АРК, както и техните предпочитания при предоставянето на възможности за обучение за проектиране и прилагане на приобщаващи преживявания на открито.

Проучването на терен също имаше за цел да събере най-добри практики, свързани със съществуващи събития/дейности, фокусирани върху участието на хора с интелектуални увреждания в дейности на открито и валоризацията на селските райони.

За повече подробности относно изследователските дейности, проведени в Италия, България и Латвия, щракнете [тук](#).

1.3 ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО ДО НАРЪЧНИКА RURAAC

Резултатите, произтичащи от организационното и теренното изследване, подчертаха съответните пропуски в познанията/използването на АРК за насърчаване запознаването с местното природното наследство. Пропуските, подчертани по време на изследователските дейности, са изключително полезни за дизайна и разработването на брошурата RURAAC.

Освен че показва, че степента на познаване на АРК сред преподавателите, работещи в областта на открито, е доста ниска, нашето изследване разкрива пречките за постигане на пълно включване на ХИЗ в дейности на открито, както и недостига на налични материали в достъпни или алтернативни формати (напр. табели за ориентиране, указателни табели, билбордове, брошури), които позволяват на ХИЗ да се наслаждава на местното природно наследство. Освен това изследването показва, че идеята за използване на природата като инструмент за социално включване често е свързана с физически, а не с интелектуални увреждания.

В това отношение създаването на наръчник изглежда много необходимо и иновативно. Това се потвърждава и от интереса, който проектът предизвика сред респондентите. Наистина, почти 100% от участниците казаха, че биха искали да получават актуализации за проекта RURAAC.

Според преподавателите ресурсите, които наръчникът на RURAAC трябва да поддържа за обучението на преподаватели, трябва да бъдат **практични**. Всъщност повечето респонденти твърдят, че брошурата трябва да предостави практически насоки за това какво е АРК и как да се използва. Анкетиранияте подчертаха необходимостта от реални примери за АРК материали, за да получат подкрепа за това как да намерят ресурси и подкрепа за АРК.

Преминавайки от резултатите от изследването към дизайна на брошурата RURAAC, бяха взети под внимание някои ключови аспекти. На първо място, както ясно е подчертано, преподаватели/експерти в областта на открито от Италия и България имат малко/никакви познания за АРК. За тази цел, брошурата обхваща в няколко модула АРК и как да го използвате за популяризиране на местното природно наследство.

По същата причина бяха обърнати внимание на уменията, свързани с комуникацията: създаден е модул, за да подпомогнат преподавателите да придобият специфични умения, необходими за ефективна комуникация с хора с интелектуални затруднения.

Нашата брошура също е създадена, за да предостави на читателите знания, умения и компетенции, необходими за подпомагане на съвместното проектиране и участието на ХИЗ за проектиране на достъпни материали. Тъй като е адресиран както до преподаватели по ХИЗ, така и до преподаватели/експерти в областта на открито, този документ има за цел да им предостави теоретични и практически дейности, целящи да допринесат за социалното включване на ХИЗ в селските райони, използвайки АРК в изживявания на открито и използване на местни природни наследство. В края на всеки модул ще намерите набор от практически дейности, които можете да използвате.

Въз основа на резултатите от изследователските дейности, партньорите разработиха съдържанието на тази брошура около 4 основни области:

**Ефективна
комуникация с
ХИЗ**

**АРК: дефиниция,
инструменти,
оценка**

**Популяризиране
на природното
наследство чрез
АРК**

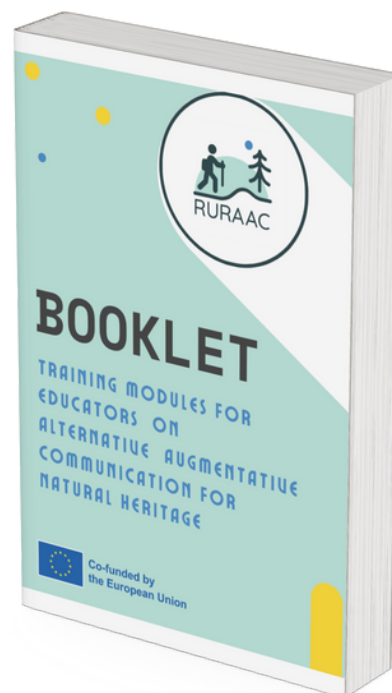
**Съвместно
проектиране на
дейности на
открито**

1.4

КАК ДА ИЗПОЛЗВАТЕ ТОЗИ НАРЪЧНИК

Наръчникът служи като ръководство за **обучители на възрастни** (както обучители на ХИЗ, така и преподаватели, активни в областта на открито) за насърчаване на социалното включване на ХИЗ чрез подход на съвместно проектиране, фокусиран върху дизайна на АРК материали за насърчаване на природни активи. Документът е създаден като инструмент, целящ да предостави на обучаващите възрастни полезни и практични инструменти за прилагане на методологията, популяризирана от проекта RURAAC в техните собствени селски контексти. Насърчаването на природното наследство в селските райони е от голямо значение поради различни причини, включващи екологични, социални, икономически и културни аспекти. В рамките на проекта RURAAC насърчаването на природното наследство в селските райони е от съществено значение за два ключови аспекта:

- **Здраве и благополучие:** достъпът до зони с природно наследство насърчава физическото и психическото благополучие. Превръщането на открито в по-приобщаващо и достъпно е ключова стъпка в подкрепа на равните възможности.
- **Овластяване на общността:** сътрудничеството с местните общности в насърчаването на природното наследство насърчава чувството за отговорност и активното гражданство. Освен улесняване на социалното включване на ХИЗ, овластяването на общността може също да допринесе за намаляване на стигмата, свързана с интелектуалните увреждания.

Документът има двойна цел да обучава обучители да придобият/подобрят своите умения и компетенции в ангажирането на ХИЗ в дейности на открито и в популяризирането на местното природно наследство чрез АРК и в същото време да проектира обучителен материал, който може да бъде приложен и в други контексти.

Наистина наръчникът, заедно с обучителния материал, който може да бъде адаптиран, актуализиран и разширен от заинтересованите потребители, представлява ценен учебен пакет, който е подготвен за бъдещо използване от фасилитатори, преподаватели, учебни общности и заинтересовани организации в цяла Европа.

За да достигне до по-широка аудитория, разширявайки въздействието на наръчника в глобален мащаб, документът е достъпен на **английски, италиански, български и латвийски**.

Съдържанието на обучението се основава на отворени образователни ресурси (OER), които партньорите са разработили/избрали според учебните цели и резултати, които трябва да бъдат постигнати за всеки модул. Много от ресурсите, разработени или избрани съгласно отворени образователни лицензи, се предоставят на английски с цел да се позволи на преподавателите в цяла Европа да ги адаптират към своя контекст.

**ГОТОВИ ЛИ СТЕ ДА СЕ ВПУСНЕТЕ В
ПЪТЕШЕСТВИЕ НА ДОСТЪПНОСТ И
ЧУДЕСАТА НА ПРИРОДНОТО
НАСЛЕДСТВО?**

**ИЗТЕГЛЕТЕ НАРЪЧНИКЪТ RURAAC И
АДАПТИРАЙТЕ НЕЙНИТЕ РЕСУРСИ
КЪМ ВАШИЯ СОБСТВЕН КОНТЕКСТ!**

02

КОМУНІКАЦІЯ С ХИЗ

ВЪВЕДЕНИЕ

Започвайки от предположението, че хората с интелектуални увреждания (отсега нататък ХИЗ обикновено са уязвими към комуникационни увреждания, с последици за заетостта и социалното участие), този модул има за цел да даде общ преглед на бариерите и факторите, които позволяват комуникацията ХИЗ. Основната цел на модула е да помага

КЛЮЧОВИ ДУМИ

- трудности в общуването
- достъпност
- индивидуализация

ЦЕЛИ НА ОБУЧЕНИЕТО

- да разбере концепцията и значението на комуникацията.
- да проучи трудностите, пред които е изправен ХИЗ в комуникацията.
- да насърчава приобщаването на всички хора, независимо от техните способности.
- да открият основните стратегии за осигуряване на ефективна комуникация.

РЕЗУЛТАТИ ОБУЧЕНИЕТО

ОТ

- Педагозите ще могат да идентифицират бариерите пред комуникацията.
- Преподавателите ще могат да общуват по-добре с ХИЗ.
- Преподавателите ще могат да насърчават положителни и ефективни взаимодействия с ХИЗ.

КАКВО Е КОМУНИКАЦИЯ?

2.1

„Мълчанието на тези, които не говорят, никога не е злато. Всички ние трябва да общуваме и да се свързваме с другите – не само по един начин, а по всеки възможен начин. Това е основна човешка нужда, основно човешко право. Освен това, това е основна сила на човечеството” — Williams, Michael B. & Krezman, Carole Jane. Beneath The Surface, Creative Expressions of Augmented Communicators (2000).

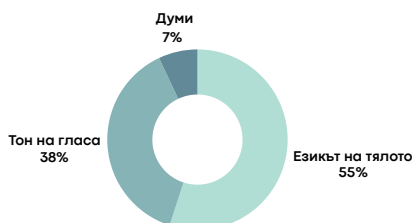
Независимо дали сте в професионална обстановка или просто провеждате личен разговор, изключително важно е да разберете, че цялата комуникация трябва да се извършва по състрадателен и грижовен начин.

Но първо, какво е „комуникация“?

Има стотици определения за това какво е комуникация.

Можем да го дефинираме като действието на предаване на информация от един човек на друг с помощта на всякакви възможни средства. Комуникацията се осъществява само когато участват двама или повече комуникативни партньори.

Ето защо е важно да се вземе предвид не само лицето с увреждане, но и събеседникът и неговите комуникационни и релационни умения. Всъщност комуникацията изисква и двамата да участват в разговора. Комуникацията е нещо повече от думите, които използваме. Начинът, по който хората общуват, се състои от:

ХИЗ (хора, които имат предизвикателства, свързани с областите на адаптивно поведение и функции, свързани с мисленето и ученето, напр. хора с разстройства от аутистичния спектър, синдром на Даун, обучителни затруднения и т.н.) могат да изпитат затруднения в общуването. Интелектуалното увреждане наистина може да повлияе на комуникацията по различни начини за различните хора. Комуникационните трудности, пред които е изправен ХИЗ, могат да включват една (или повече) от следните области: Четене Писане Говорене разбиране Изразяване Социална комуникация. Наличието на затруднения в една или повече области може значително да повлияе на живота на ХИЗ. Такива трудности могат да доведат до появата на проблемно поведение, неадаптивност и ограничен капацитет за социална интеграция, трудности при изразяване и разбиране на нуждите и желанията, разочарование, понижено самочувствие, изразяване на личността, намалено участие в рехабилитационни процеси.

Първата стъпка към преодоляването на комуникационните бариери е да познавате аудиторията си и да адаптирате своите стилове на комуникация към нея. Когато общувате с ХИЗ, е изключително важно да имате предвид, че всеки човек с интелектуално увреждане общува по специфичен начин. Това играе ключова роля за осигуряването на ефективна комуникация!

РАЗБИРАНЕ НА КОМУНИКАЦИОННИТЕ НУЖДИ НА ХИЗ

2.2

Разбиране на комуникационните нужди на хората с ХИЗ е сложно и нюансирано предизвикателство, тъй като те могат да проявят широк спектър от комуникационни способности и предпочитания. Някои може да са невербални, разчитайки на жестове или АРК устройства, за да се изразят, докато други могат да използват говорим език с различна степен на владеене. Променливостта се простира до това как ХИЗ разбират и интерпретират езика, като някои приемат езика много буквално, а други се борят с нюансите на социалната комуникация.

Ако вземем предвид хората с аутизъм, техните сетивни преживявания също могат значително да повлияят на комуникацията им. Много хора с аутизъм имат сензорна чувствителност, която може да повлияе на способността им да обработват слухова, визуална и тактилна информация. Тази чувствителност може да повлияе на техните комуникационни предпочитания; например, някои може да намерят вербалната комуникация за непосилна поради слухова чувствителност, предпочитайки визуални методи за комуникация като табла с картини или жестомимичен език.

Оценяването на комуникационните нужди и силните страни на ХИЗ е от решаващо значение за осигуряване на ефективна подкрепа. Този процес включва комбинация от наблюдение, пряко

взаимодействие и принос от онези, които познават добре индивида, като членове на семейството и преподаватели.

Стандартизираните оценки също могат да бъдат полезни, но те трябва да бъдат избрани внимателно, за да се гарантира, че са подходящи за нивото на развитие и комуникационните способности на индивида.

Стратегиите за подпомагане на комуникацията включват създаване на подкрепяща среда, която минимизира сензорното претоварване, използване на визуална подкрепа за подобряване на разбирането и използване на стратегии за преподаване, които се основават на силните страни на индивида.

Също така е важно да се насърчи комуникативна среда, която насърчава опитите за комуникация под каквато и да е форма, като разпознава и отговаря на невербални сигнали като легитимни форми на изразяване. **Ефективната комуникационна** поддръжка за ХИЗ изисква персонализиран подход, който зачита техните уникални предпочитания и нужди.

Чрез внимателно оценяване на силните страни и предизвикателствата на всеки индивид и приемане на гъвкави комуникационни стратегии, болногледачите и професионалистите могат значително да подобрят комуникативното и общото благосъстояние на хората с аутизъм.

Признаването и зачитането на индивидуалните предпочитания за комуникационни методи е от решаващо значение при общуването с ХИЗ. В това отношение е от основно значение да се има предвид, че „ комуникацията включва езици, показване на текст, Брайл, тактилна комуникация, едър шрифт, достъпна мултимедия, както и писмен, аудио, обикновен език, човек-четец и допълващи и алтернативни режими, средства и формати на комуникация, включително достъпна информация и комуникационни технологии (член 2 от Конвенцията за правата на хората с увреждания).

Някои хора използват гласа си, за да говорят, но други може да използват сигнали с ръце, снимки или други инструменти, за да им помогнат да общуват, без да говорят. Най-важното нещо, когато говорите с човек с интелектуално увреждане, е да разбирате и уважавате неговия уникален начин на общуване.

Комуникацията представлява съществена и много важна човешка потребност, както и основно човешко право. Наистина възможността за общуване е основно човешко право, което позволява на хората да работят, да създават връзки и да търсят подкрепа.

За ХИЗ премахването на комуникационните бариери могат да увеличат тяхното социално изключване.

Наистина, ако ХИЗ има проблеми с общуването, тогава за него/нея е трудно да общува с други хора и да живее самостоятелно. ХИЗ са уязвими към комуникационни увреждания, с последствия за заетостта, образованието и социалното участие. Комуникационни бариери, с които се сблъскват ежедневно хора със сложни комуникационни нужди (CCN) в рамките на общността, могат да възникнат в обществени услуги, бизнеси, транспорт, здравни заведения, банки, упражняване на правото на глас, правен контекст (напр. проблеми с разпознаването на подписи), достъп до правосъдие (напр. докладване на престъпление в полицията) и т.н.

Комуникационните бариери могат да доведат до дискриминация, малтретиране и престъпления, загуба на контрол (напр. информирано съгласие в здравеопазването, съставяне на завещание и т.н.) и загуба на автономност.

Адаптирането на околната среда може да включва адаптиране на информация и знаци на обществени места (болници, летища, гари, музеи, библиотеки, спортни обекти, места за развлекателни дейности и т.н.)

и предприятия и други области, следвайки първо лесни за четене принципи и/или предоставяйки специфична колективна поддръжка на АРК.

За справяне с тези бариери са необходими различни интервенции на различни нива, като специфични законодателни интервенции, включващи изслушване/включване на хора, използващи АРК и АРК професионалисти, осведоменост/обучение на персонала, присъстващ в такива контексти, специфично обучение за АРК експерти професионалисти или медиатори/комуникационни асистенти, адаптации към околната среда и др. Адаптирането на околната среда може да включва адаптиране на информация и знаци на обществени места (болници, летища, гари, музеи, библиотеки, спортни обекти, места за развлекателни дейности и т.н.) и предприятия и други области, следвайки първо лесни за четене принципи и/или предоставяйки специфична колективна поддръжка на АРК.

Комуникацията наистина е основен аспект на насърчаването на правата, благосъстоянието и активното участие на ХИЗ в обществото.

Осигуряването на ефективна комуникация с хора с ХИЗ е от решаващо значение за:

- насърчаване на включването и участието: ефективната комуникация насърчава включването, като гарантира, че лицата с интелектуални затруднения могат активно да участват в различни аспекти на живота.
- разбиране на нуждите и предпочитанията: Правилната комуникация позволява на болногледачите, преподавателите и системите за подкрепа да разберат уникалните нужди, предпочитания и перспективи на хората с интелектуални увреждания.
- засилване на овластяването и автономността: Ясната комуникация дава възможност на хората с интелектуални затруднения да изразяват своите мисли, чувства и предпочитания.
- засилване на достъпа до информация и услуги: Комуникацията е портал за достъп до информация и услуги. Осигуряването на ефективна комуникация позволява на хората с интелектуални затруднения да разберат и използват наличните ресурси, включително здравеопазване, образование, възможности за работа и социална подкрепа.

Да бъдеш ангажиран с ефективна комуникация и достъпност е първата стъпка в преодоляването на бариерите пред социалното включване. Съгласно КПХУ държавите страни признават значението на **универсалния дизайн**, дефиниран в член 2 като „дизайн на продукти, среда, програми и услуги, които да могат да се използват от всички хора, във възможно най-голяма степен, без необходимост от адаптиране или специализиран дизайн“.

Всеки от ХИЗ комуникира по специфични начини. Ефективното общуване с тях включва използване на стратегии, които отчитат техните уникални нужди и способности, за разбиране на методите, които използват, за да предадат посланието си, и работа с тях, използвайки тяхната уникална система.

Ето някои комуникационни стратегии, които трябва да имате предвид:

- Взаимодействие лице в лице
- Фокусирайте се върху комуникативния партньор, следвайки неговия пример
- Следвайте интересите на партньора (наблюдавайте какво наблюдава той, без да предлагате несвързани неща)
- Осигурете коментар на живо, наблюдавайте и разкажете какво прави партньорът
- Говорете бавно, акцентирайте, с чести паузи (5 секунди между фразите, за да имате време за отговор/реакция)
- Използвайте балансирана смяна на темата (избягвайте твърде дълги изречения)
- Потвърдете и утвърдете успешната комуникация (подкрепете всяка вербална или жестова продукция чрез повтаряне на изразеното)
- Задавайте отворени въпроси и наблюдавайте отговорите
- Използвайте прост език/лексика и избягвайте използването на жаргон.
- Имитирайте (повторете цялата или част от продукцията на комуникативния партньор)
- Опишете предприетите действия/дайте израз на действията на партньора

- Научете дума, като я повторите няколко пъти, свързана с различни предмети, ако е действие, или различни действия, ако е характеристики и т.н.
- Преформулирайте изречението, допълвайки и коригирайки с членове, предлози и др.
- Дайте обяснения и предложения за случващото се
- Бъдете директни и кажете това, което имате предвид - избягвайте скрити значения, фигуративна реч и сарказъм.
- Изразяване на чувства и желания, дори ако не са изразени или непълни.
-

За да бъдете успешен комуникатор с ХИЗ, не забравяйте винаги да **се фокусирате върху човека, а не върху увреждането**

Също така е от решаващо значение да използвате тон, подходящ за възрастта, и да не се отнасяте към възрастните като към деца. Способността да прилагате алтернативен стил на комуникация, ако е необходимо, вместо устната дума (напр. Език на знаците, визуални знаци в писмен текст, комуникационни устройства и т.н.) играе ключова роля за осигуряването на ефективна комуникация. В заключение, винаги имайте предвид, че ХИЗ може да срещне предизвикателства при поддържането на фокус или концентрация по време на комуникация. От решаващо значение е да се обмисли как обкръжението може да повлияе на техните комуникационни способности и да се намалят разсейванията, когато е възможно.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Комуникацията е предаване на информация (думи, звуци, картини и т.н.) от човек на друг или от място на друго. Но е много повече от това! Комуникацията е начинът, по който се свързваме със света. Успешната комуникация може да задълбочи отношенията в личния или професионалния живот. Знаем, че комуникационните предизвикателства са обширни в областта на интелектуалните увреждания. Тъй като ХИЗ може да изпитат предизвикателства при общуването или общуването по нетрадиционни начини, много е важно да се даде възможност за приобщаваща комуникация и да се осигури ефективна комуникация. Като се започне от предположението, че ХИЗ имат различни комуникационни способности и комуникират по различни начини, първата стъпка в осигуряването на ефективна комуникация с ХИЗ е да се признаят и зачитат неговите/нейните индивидуални предпочитания за комуникационни методи. Следващият раздел има за цел да отключи силата на АРК за подобряване на комуникационните умения на ХИЗ и за активиране на приобщаваща комуникация. Като се имат предвид разнообразните комуникационни способности и методи на хората с интелектуални увреждания, от първостепенно значение е да се даде възможност за приобщаваща комуникация, за да се осигури ефективна комуникация.

Първата стъпка към ефективна комуникация с ХИЗ е признаването и зачитането на техните индивидуални нужди и предпочитания за методи на комуникация.

ПРАКТИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ

ДЕЙНОСТ 1: ТРЯБВА И НЕ ТРЯБВА

Въз основа на вашия опит с ХИЗ (ако има такъв) направете списък с НЕОБХОДИМИ и НЕПРАВИЛНИ неща за ефективна комуникация и го сравнете със съветите, предоставени в това видео. Ако никога не сте общували с ХИЗ, помислете за основните предизвикателства, пред които може да се изправите, и как бихте могли да ги преодолеете.

ДЕЙНОСТ 2: ИЗСЛЕДВАНЕ НА КОМУНИКАЦИОННИ ПРОБЛЕМИ

Изберете конкретен тип интелектуално увреждане и направете проучване на най-често срещаните комуникационни проблеми, с които обикновено се сблъскват хората с това конкретно увреждане.

03

ВЪВЕДЕНИЕ В АРК

ВЪВЕДЕНИЕ

Този модул ще даде общ преглед на алтернативната разширена комуникация (АРК) , включително нейните принципи и стратегии за прилагане.

КЛЮЧОВИ ДУМИ

- АРК
- АРК стратегии
- АРК инструменти.

ЦЕЛИ НА ОБУЧЕНИЕТО

- запознаване със света на АРК.
- разграничаване между различните видове АРК системи.
- идентифициране на ключовите принципи на АРК.
- запознаване с най-разпространените езикови символни системи.

РЕЗУЛТАТИ ОБУЧЕНИЕТО

ОТ

- Преподавателите ще могат да идентифицират основните характеристики на АРК
- Преподавателите ще могат да разпознаят и да проучат предимствата на АРК
- Преподавателите ще могат да разпознават езиковите символни системи
- Преподавателите ще могат да използват някои ключови АРК инструменти и да ги прилагат в областта на открито.

3.1

ВЪВЕДЕНИЕ В АРК

Нека изследваме света на АРК!

Подсилващата и алтернативна комуникация се отнася до набор от комуникационни методи, използвани за преодоляване на предизвикателствата, свързани с типичната реч.

В ежедневието всеки използва допълнителна комуникация чрез изражения на лицето и жестове заедно с вербалната реч. Въпреки това, за хора, изправени пред сериозни комуникационни препятствия, разчитането на АРК става необходимо, за да отговорят на техните комуникационни изисквания.

За потребителите на АРК е от решаващо значение да имат метод за предаване на желаня и нужди, споделяне на информация, насърчаване на социални връзки и участие в социални събития.

Ситуациите, в които АРК може да се приложи на практика, са наистина разнообразни и всички важни: от подкрепа за независим живот, до получаване на типични писмени или устни съобщения, до управление на времето и пространството, до изразяване на нужди, желаня, искания и по-общо взаимодействие с околната среда и следователно с други комуникативни партньори.

Важно е да се има предвид, че крайната степен на интервенцията на АРК „ не е просто увеличаването на речниковия

запас или езиковата продукция, а степента на увеличен достъп и участие в специфични дейности и преживявания от ежедневието “ (Light & McNaughton 2012).

АРК методите обхващат основни подходи като картини, жестове, чертежи, букви и думи, както и усъвършенствани техники, използващи сложна компютърна технология. Може да включва сложни устройства и системи (език на знаците, комуникационни табла или устройства за генериране на реч), както и по-малко сложни средства (картини или обекти, използвани като символи и т.н.). АРК включва три ключови концепции:

- **Допълваща** комуникация, която включва подобряване на речта чрез включване на допълнителни елементи за улесняване на по-ясно и по-ефективно предаване на информация. Терминът „допълващ“ показва как техниките, методите и инструментите на АРК са насочени основно не към замяна на съществуващите комуникационни модалности, а към подобряване на естествената комуникация чрез укрепване на настоящите умения и валоризация на естествените модалности (орални, лицеви, жестови, визуални и т.н.).
- **Алтернативната** комуникация, от друга страна, предоставя средство за изразяване на мисли, идеи, чувства, желаня и нужди, без да се разчита на реч.

Терминът „алтернативен“ показва как АРК прибягва, когато е необходимо, до специални режими и средства за комуникация, заместващи устния език (режими, които могат да включват помощни средства, техники, стратегии, инструменти като графични символи, писане, жестове).

- Комуникация: както беше разгледано в първата глава, човешката комуникация по своята природа е кооперативна и мултимодална. АРК — допълваща и алтернативна комуникация — се вписва изцяло в тази рамка, тъй като използва комбинация от различни комуникационни модалности (Beukelman & Mirenda, 2013) в зависимост от комуникативните цели и контекст.

Когато се комбинират, **тези термини представляват цялостна система от комуникационни методи, предназначени да допълнят или заменят естествената реч за лица, които могат да срещнат трудности при ефективното ѝ използване.**

ААРК може да бъде изключително ефективно средство за комуникация за хора от всички възрасти. Тя позволява на хората с комуникативни нарушения да използват набор от инструменти, от ниски до високи технологии, за да предадат своите желания, нужди и идеи. Въпреки огромния му потенциал, болногледачи, преподаватели и други членове на екипа може понякога да се поколебаят да изследват АРК. Както при всички нови неща, отнема време, за да свикнете с новата технология. Както и да е, **предимствата** на АРК са многобройни и могат значително да повлияят на живота на хората. Нека видим някои от тях:

- **Подобрена комуникация:** допринася положително за развитието на езика.
- **Подобрена независимост:** помага на индивидите да се асимилират в обществото, като насърчава силни връзки между индивидите, като приятелства.
- Може да служи като ценна и лесно достъпна платформа за професионалисти и родители за **сътрудничество** с деца, които изпитват комуникационни предизвикателства.
- **Гъвкавост и персонализиране:** АРК системите могат да бъдат пригодени да отговарят на индивидуалните нужди и предпочитания, като се приспособяват към различни стилове на комуникация, езици и способности.

В областта на открито има много причини учителите на открито / асоциации, активни в областта на открито, да започнат да проучват и научават за концепцията за АРК. Научаването за АРК може да доведе до по-голямо приобщаване, ефективна комуникация, информираност и подкрепа за

хората с увреждания по време на дейности на открито. Подробно:

- **Приобщаване:** Въвеждането на АРК гарантира, че изживяването на открито е приобщаващо за хора с комуникативни увреждания. Чрез включването на АРК стратегии и инструменти, асоциацията може да приеме по-широк кръг от участници, включително тези, които може да имат затруднения с речта или вербалната комуникация.
- **Безопасност:** Във външната среда ефективната комуникация е от решаващо значение за осигуряване на безопасността и благосъстоянието на всички участници. Запознаването с АРК оборудва екскурзководите и персонала със знанията и уменията за комуникация с лица, които могат да използват АРК системи в извънредни ситуации или за предаване на важна информация по време на прехода.
- **Овластяване:** Въвеждането на АРК дава възможност на хората с комуникативни увреждания да участват по-активно и независимо в приключения на открито. Предоставяйки достъп до комуникационна подкрепа, асоциацията насърчава себеизразяването, автономността и включването сред всички участници.
- **Възможности за растеж:** Възможността да приветствате и подкрепяте хора с по-широк спектър от комуникационни нужди може да отвори нови възможности за участие и включване в асоциацията. Това може да доведе до по-голямо разнообразие от членове и цялостен растеж на асоциацията.

3.3

НО... КОЛКО ТРУДНО Е ДА ОБЩУВАШ С НЯКОЙ, КОЙТО ИЗПОЛЗВА АРК?

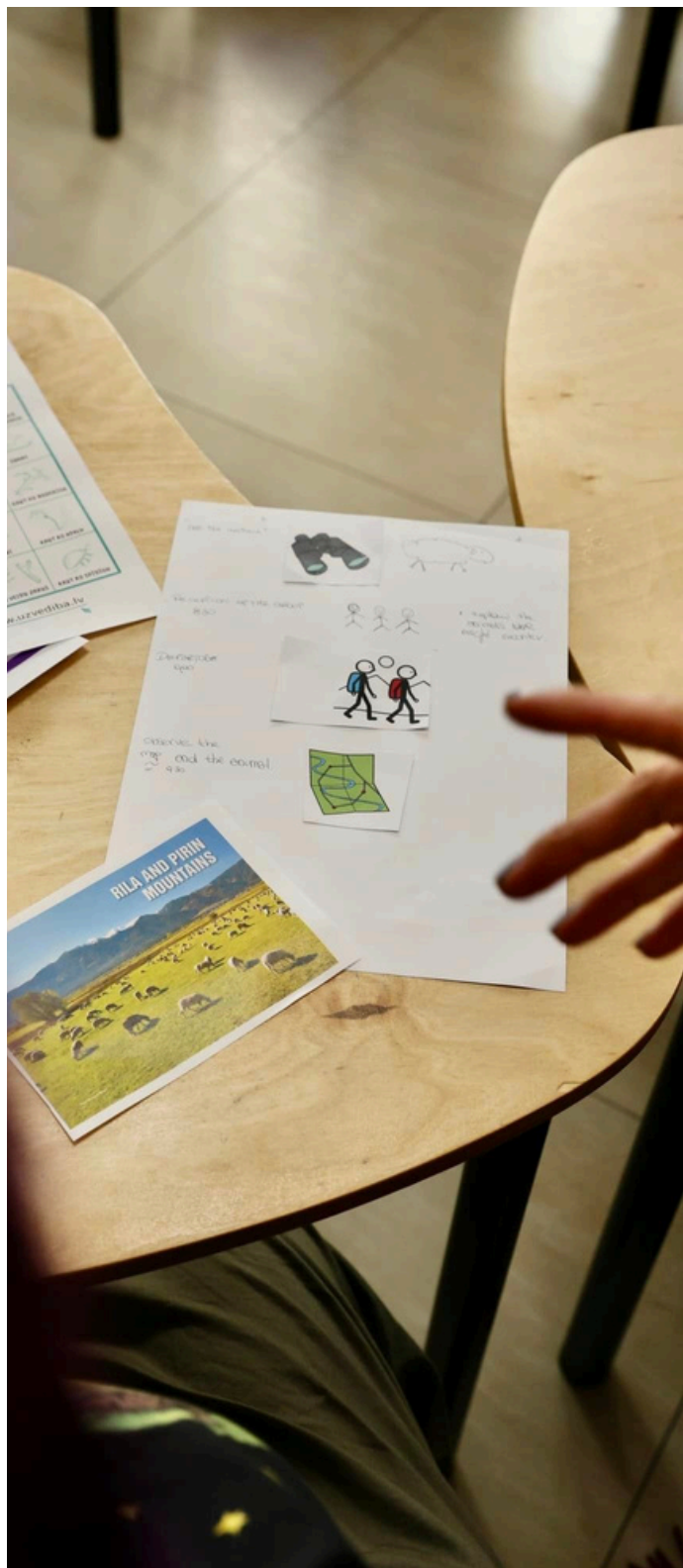
Първият разговор с човек, използващ АРК, може да бъде непознат и леко неудобен, особено за тези, които тепърва започват да се запознават със света на АРК.

Ключът не е да се фокусирате върху АРК системата или да се тревожите за нейните механизми, а да се концентрирате върху човека, който я използва и активно да слушате неговото или нейното послание. Може да изисква усилия и от двете страни, но инвестицията си заслужава. Всяка АРК система е много по-добра от невъзможността за пълна комуникация.

Освен това е важно да се има предвид, че в областта на АРК съществуват множество **фалшиви вярвания** относно неговите ограничения и пречки. Въпреки предишните предположения, няма специфични изисквания за използване на АРК: хора с различни възрасти и когнитивни способности могат да се възползват от АРК инструментите. От друга страна, друг мит произтича от идеята, че приемането на АРК решение незабавно улеснява комуникацията.

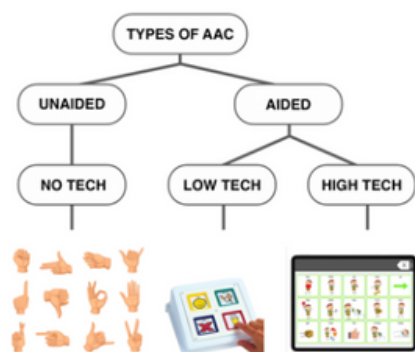
Реалността е, че прилагането на АРК не е просто предоставяне на устройство и очакване на незабавни резултати. АРК изисква отдаденост и търпение.

Така че **търпението** и **постоянството** е от решаващо значение!

3.4 ПРИНЦИПИ НА АРК

АРК включва стратегии и инструменти, предназначени да помогнат на тези, които се сблъскват с предизвикателства с естествената реч. Често ги категоризираме в **две групи**: неподпомогнати АРК и подпомогнати АРК системи. Подпомаганият АРК може допълнително да се класифицира като високотехнологични решения, като компютризирани устройства, които генерират реч, и нискотехнологични решения, като картинни табла или комуникационни книги.

Fluent AAC

Нека разгледаме подробно основните характеристики:

Неподпомагана АРК система: отнася се до метод на комуникация, който не изисква външни помощни средства или устройства. Вместо това, той разчита единствено на тялото на потребителя, за да предава съобщения. Включва:

- **Жестове и език на тялото:** Използване на движения на тялото за предаване на съобщения. Изражението на лицето или ръчните жестове разширяват информацията и предават съобщения дори без използване на глас.

Движенията на тялото позволяват изразяването на широк спектър от емоции или настроения, обогатявайки контекста на разговора. Например, важно е да се подчертае значението на дейктивните жестове, като посочване. Дейктивните жестове могат да бъдат разделени на директивни и демонстративни.

С насочващи жестове се посочва нещо желано или поискано (напр. „Искам вода“ става сочещо към бутилката с вода). Друг аспект е демонстративният, показващ нещо, което трябва да се покаже на друг човек (напр. „Вижте, има самолет в небето!“ става сочещо към небето, към самолета). Демонстративите по своята същност включват важен социален аспект, показвайки нещо на някого, което се предполага, че представлява интерес за него.

VEASYT

- *Език на знаците:* Използване на формата на ръцете, движенията и изражението на лицето за общуване. Чрез използването на визуално-жестовия канал езикът на знаците може също да се превърне в комуникационна система в рамките на АРК, когато се използват отделни знаци за подпомагане на разбирането и производството. Неговата жестово-пространствена конфигурация и визуално възприятие осигуряват средство за комуникация и цялостни граматични структури. Други методи се използват широко при сляпо-глухи индивиди.

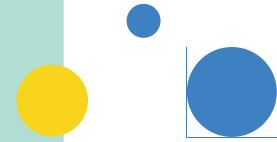
6 tipi di emozioni di base

Aided АРК система: включва всяко устройство, електронно или неелектронно, което се използва за предаване или получаване на съобщения. Разделен е на три категории:

- *Нискотехнологични решения* (напр. Картини, предмети, снимки, комуникационни табла/книги): Неелектронни устройства или прости електронни устройства, които осигуряват основна комуникационна поддръжка чрез материални предмети като карти с изображения или прости бутони за извеждане на глас.

Ето няколко примера:

- Картинни комуникационни табла: Табла със символи или картини за представяне на думи или фрази.
- Книги за комуникация: класьори или тетрадки със символи, снимки или думи.
- PECS (комуникационна система за обмен на изображения): форма на комуникация, използваща снимки за обучение на искане и други комуникативни функции.
- *Високотехнологични решения* (напр. устройства за генериране на реч (GD), устройства за единично съобщение и устройства за запис/цифровизиране, АРК софтуер, който позволява динамично представяне на символи/езици и който се използва с компютър/таблет/смартфон): усъвършенствани електронни устройства, включително динамични екранни устройства и софтуерни приложения, способни да генерират реч, предоставящи широка гама от възможности за комуникация и персонализирани според нуждите на потребителя. Here are some examples:
- Устройства за генериране на реч (SGD): Електронни устройства, които произвеждат реч при натискане на символ, буква или бутон.
- Приложения за таблети: Приложения, предназначени за поддръжка на комуникация, често персонализирани за нуждите на потребителя.
- Компютърно базиран АРК: Компютърно базиран АРК: Софтуер на компютри или таблети, който поддържа различни форми на комуникация, от текст към говор до сложни символни системи. Някои общи приложения могат да се считат за алтернативни комуникационни системи.

Някои общи приложения могат да се считат за алтернативни комуникационни системи. Същото важи и за конкретни приложения, предназначени да събират, категоризират и организират символи, полезни за създаване или разбиране на заявки и нужди. Използват се и таблети или компютри с персонализирани и специфични приложения. Някои от тези приложения позволяват изтегляне на изображение за печат, създаване на хартиена поддръжка, където използването на високи технологии не е възможно.

Сред високотехнологичните инструменти няколко софтуерни решения са получили значително признание. Сред тях Grid 3, GoTalks и Widgit Go се открояват като едни от най-известните и широко използвани опции.

За хората с интелектуални затруднения АРК служи като жизненоважен механизъм за подкрепа, който им позволява да изразяват своите нужди, предпочитания и емоции по-ефективно. Той играе решаваща роля за повишаване на автономността, като им предоставя алтернативни средства за комуникация, като по този начин увеличава способността им да участват в различни социални, образователни и ежедневни дейности.

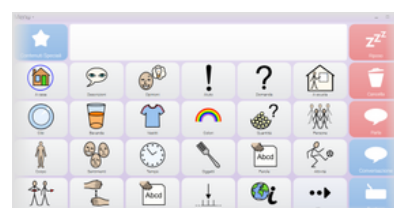
WIDGIT GO

GOTALKS

GRID 3

Прилагането на АРК стратегии с ХИЗ включва обмислен, стъпка по стъпка подход, съобразен с уникалните комуникационни нужди и предпочитания на всеки индивид.

Персонализирането е ключово при внедряването на АРК. Това означава избор на инструменти, които резонират с индивидуалните интереси, когнитивни нива и сетивни предпочитания. Например, някои може да реагират по-добре на визуални помощни средства като таблети с приложения за генериране на реч, докато други може да намират физическите обекти или тактилните символи за по-ангажиращи.

Няма единствена "оптимална" АРК система. Всяка система има своите предимства и недостатъци и най-подходящият избор за индивида зависи от неговите способности, изисквания и лични предпочитания. Често хората използват множество АРК методи, като избират най-подходящия въз основа на слушателя и конкретни обстоятелства. В случаите, когато високотехнологичните опции срещат неизправности, може да са необходими нискотехнологични алтернативи. Нека видим в детайли най-добрите критерии, които могат да се използват за избор на най-подходящите АРК устройства и системи (за допълнителен преглед на първоначалната оценка на уменията за достъп до АРК инструменти, моля, вижте следващата глава):

- **Комуникационни нужди:** Помислете за сложността на комуникационните нужди на индивида, включително набора от съобщения, които те искат да предадат, контекстите, в които ще се осъществява комуникацията, и необходимостта от преносимост.
- **Когнитивни способности:** Способността на потребителя да разбира символи, да навигира в менюта или да помни последователности може да повлияе на сложността на устройството, което най-добре би отговаряло на техните нужди.
- **Физически способности:** Моторните умения, включително способността за докосване, плъзгане или натискане на бутони, са от решаващо значение при определянето на най-достъпното устройство.
- **Сензорни способности:** Способностите за визуална и слухова обработка могат да повлияят на това колко добре дадено лице може да използва определени устройства, оказвайки влияние върху избора на размер на екрана, аудио изход или визуална сложност.
- **Съображения за околната среда:** Средите, в които ще се използва АРК устройството - като шумни класни стаи, външни условия или различни условия на осветление - трябва да повлияят на процеса на избор.
- **Лични предпочитания:** Интересите, предпочитанията и мотивацията на индивида да използва определен инструмент или технология могат значително да повлияят на ангажираността и успеха му с АРК.

Символната система включва както проста колекция от изображения, така и система от правила за езиково представяне. При липсата на тези правила, той се нарича символен набор; като цяло символните системи могат също да представят езикови елементи на по-абстрактно ниво (включително морфосинтактични аспекти, членове, съюзи, предлози и т.н.). Обаче „символната система не може да бъде проста колекция от графични елементи, изображения. Има нужда от вътрешна съгласуваност при представянето на понятия, семантични класове и прагматични класове“ (Адолфо Корти, 1997 г.). Прозрачността е сред най-важните характеристики на символните системи, тъй като се отнася до степента на непосредствена разпознаваемост на символните елементи. Поради различни патологии и проблеми, които могат да причинят езикови затруднения, през годините са изобретени различни АРК системи, целящи да предоставят на хората начин за комуникация, персонализиран според физическите и когнитивните способности. В АРК символите позволяват на хора с устни езикови затруднения да общуват.

Символите са графични елементи, често затворени в квадрат със символ (*пиктограма*) вътре и текста, който представлява, като по същество ни представят значението на думата.

- **Bliss:** Това е първият от символните езици, създаден с намерението да бъде лесен за научаване международен спомагателен език, който не е непременно свързан с увреждане.

Това е "семантографска" система, вдъхновена от идеограмите. Силата на Bliss се крие в неговата изразителна сила чрез използването на модификатори (множествено число, глаголни времена, конкретизация на понятия: един и същ символ, с подходящи модификатори, може да означава мозък, ум, мислене). Той използва ограничен брой от 26 елементарни графични знака като примитивни елементи, които потенциално могат да се комбинират безкрайно, за да създават нови думи, подобно на това, което се случва със звуците в езика. Самата позиция на символа определя значението. Това го прави непрозрачен.

- **PCS (Picture Communication Symbols)** са широко използван набор от символи, произхождащ от САЩ, включващ над 40 000 символа, използвани в 42 различни езика. Въпреки стилизираната си природа, те предлагат добра графична яснота, което ги прави лесно разпознаваеми.
- **WLS - Widgit Literacy Symbols** са набор от символи, предназначени да подкрепят грамотността и комуникацията за хора с обучителни затруднения, аутизъм или комуникационни нарушения. В сравнение с PCS, символната система WLS има по-високо ниво на зрялост, с добре дефинирани правила.
- **ARASAPK**, роден в Испания, е референтна точка, която предоставя графични ресурси и адаптирани материали с лиценз Creative Commons (BY-NC-SA), за да улесни комуникацията и когнитивната достъпност.

3.7

НЯКОЛКО ПРИМЕРА ЗА АРК, ИЗПОЛЗВАНИ НА МЕСТА НА ОТКРИТО

ЕЗЕРАТА СПАДА: РЪКОВОДСТВОТО НА АРК

ТПървият туристически пътеводител в Умбрия, създаден от хора с увреждания: това е пионерска инициатива в Италия, създадена с помощта на алтернативни допълващи комуникационни методи, прилагани от млади хора с увреждания заедно с преподаватели (Cooperativa La Rondine). Това ръководство е специално посветено на езерата Спада (Città di Castello), като кани както възрастни, така и деца да изследват природните чудеса, вградени в това определено от общността място, известно с богатата си флора и фауна, защитено от Европейския съюз. Ръководството предлага приобщаваща възможност за всички да открият и оценят биоразнообразието на региона.

ФОРТЕ ДЕЙ МАРМИ... С ДРУГИ ДУМИ!

Този проект има за цел създаването на първия парк за разширена комуникация във Версилия (Sabin Park, Италия). С 23 обяснителни панела, инсталирани до всяка игра, той осигурява подкрепа за хора, изправени пред предизвикателства при вербална комуникация или четене,

като им позволява да разберат и участват пълноценно. Целта на "Forte dei Marmi...с други думи!" проектът е ясен: да се гарантира, че всеки, подпомогнат от изображения, може да се наслади напълно на игрите в парка и да се подобри достъпността на града.

[Versilia Today Redazione](#)

АРК ПАНЕЛИ В ЗЕЛЕНИТЕ ЗОНИ НА ПРАТО

Проектът включва инсталирането на 510 нови информационни панела в зелените площи на община Прато (Италия). Тези знаци очертават детски площадки, градини, паркове, зони за разходка на кучета и спортни съоръжения. Проектът използва ресурси на ARASAPK за илюстративния материал.

Visualforall

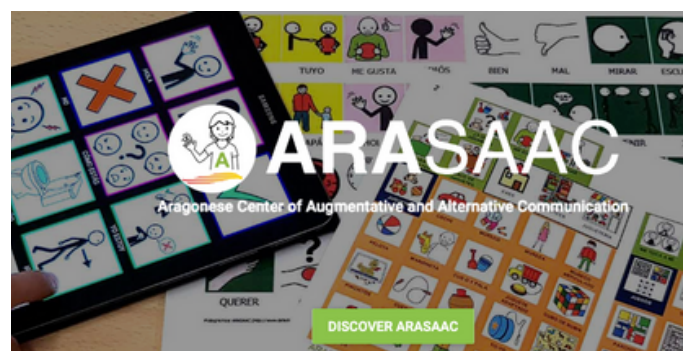
Като вдъхновение можете да видите и проекта Pictography of the city of Badajoz, насочен към насърчаване на разбирането на непосредствената среда, лесното и безопасно движение в обществени пространства, достъпа до информация и участието в обществения живот на всички хора като пълноправни граждани.

В този модул ще бъдат представени най-често използваните и считани за най-ефективни инструменти за допълваща и алтернативна комуникация. Тези инструменти се считат за валидни, защото позволяват широко персонализиране, което е от решаващо значение при всяка образователна и рехабилитационна интервенция. Винаги имайте предвид, че въз основа на характеристиките на индивида, използваните системи могат да бъдат неподпомогнати или подпомогнати, което означава, че или не разчитат или разчитат на външни средства освен тялото и различни инструменти. Изборът ще бъде на учителя, който въз основа на наблюдение ще избере, адаптира или създаде най-полезния инструмент.

- **Нискотехнологичните комуникационни инструменти** са тези, които преподавателите могат лесно да създават сами, като използват предмети, картон, велкро, започвайки от модели като тези, представени в края на модула и/или търсейки изображения/пиктограми/символи в приложения и уебсайтове.
- **Високотехнологичните комуникационни инструменти** все още изискват намесата, поне първоначално, на специализирани техники, които след това могат да предоставят необходимата информация на преподавателя, който междувременно трябва да е наясно със съществуването и използваемостта на различни инструменти, приложения и софтуер.

Използването на тези инструменти е фундаментално за структуриране, последователност и предсказуемост на пространство и време в живота на хората с интелектуални увреждания, които в много случаи могат да се окажат дезориентирани, несигурни, в непредсказуемостта, в последователността на различни действия, в автономното водене на собствения живот. Дават възможност и за изразяване на собствен избор, за изразяване на молба, за молба за помощ. АРК инструментите също дават възможност да се разкаже или разбере приказка, опит, история, насърчаваща обмена и растежа, като по този начин играе ключова роля в автономността на ХИЗ.

От 2007 г. ARASAPK се превърна в усилваща и алтернативна комуникационна система с признат национален и международен престиж и в момента се използва в много страни като референтна на АРК и нейните ресурси са основни при адаптирането и разработването на материали за хора с сериозни затруднения в общуването и с функционално разнообразие (аутизъм, интелектуална изостаналост и др.

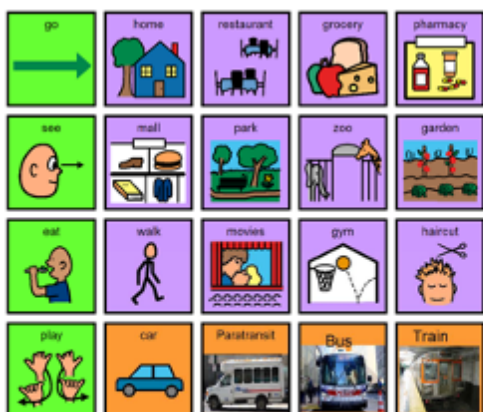

ARASAPK

Отворената класна стая ARASAPK е хранилище на качествено съдържание, свързано с APK, в която всеки професионалист или семейство има свободен достъп до документи, безплатни софтуерни инструменти и ресурси, които използват пиктограми на ARASAPK. Платформата предоставя примери за материали, разработени от самите потребители, организирани по съдържание в областта на езика, комуникацията и други адаптирани учебни области, както и уроци и видео уроци, които обясняват работата на различните програми, приложения и инструменти, които използват ресурсите на ARASAPK.

КОМУНИКАЦИОННИ ПЛАТНА

те са форма на APK, която може да се използва без различни настройки. Таблата показват изображения, символи или илюстрации, за да помогнат на лица с ограничена вербална комуникация да се изразяват чрез жестове или посочване на визуалните елементи за ефективна комуникация. Има много начини за използване на табло за комуникация (напр. за изразяване на непосредствените им нужди, задаване на въпроси, посочете предпочитание).

Going Places!

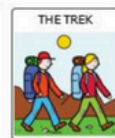
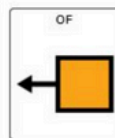
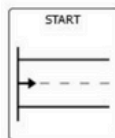
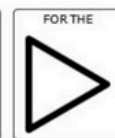
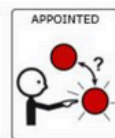
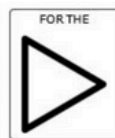
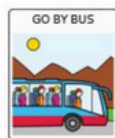
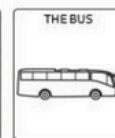
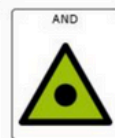
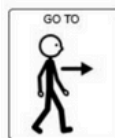
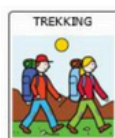
AAC Community

The Picture Communication Symbols ©Copyright 1981-2006 by Mayer-Johnson LLC. All Rights Reserved. Words: Used with permission.

ВИЗУАЛЕН ДНЕВЕН РЕД

има за цел да подобри функционалната комуникация чрез идентифициране и припомняне на дейностите, които ще бъдат извършени или са били извършени през определен период от време.

По-долу можете да намерите две лента с визуален дневен ред за подготовка за дейност на открито:

цветя, последвано от обяд със сандвич).

СОЦИАЛНИ ИСТОРИИ

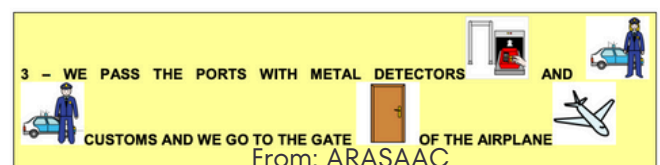
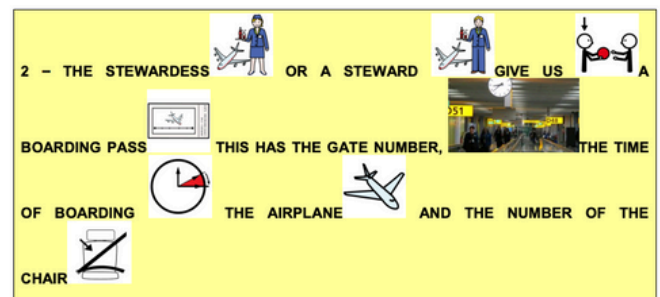
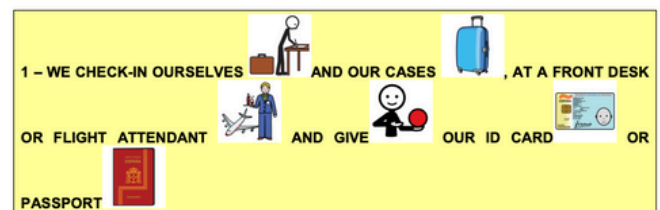
това е учебен материал, написан по наративен начин с визуална подкрепа (символи), който се фокусира върху социални умения, ситуации, концепции и правила за поведение. Целите могат да варират, като например управление на нови ситуации, свикване с тях и реагиране по подходящ начин или предоставяне на информация относно правилно социално поведение. Заглавието на историята показва основната тема, която се разглежда, използвайки позитивен език и обогатено с илюстрации, които подобряват разбирането на текста. Щракнете [тук](#), за да видите няколко примера за социални истории, предоставени от ARASAPK.

Щракнете [тук](#), за да видите още примери за визуални програми, предоставени от ARASAPK.

ДНЕВНИК

има за цел да подобри функционалната комуникация чрез идентифициране и извикване на дейностите, които ще бъдат извършени или са били извършени през определен период. След като дейностите са завършени и задачите са изпълнени, дневникът е полезен инструмент за синтетично и конкретно проследяване на постигнатото. Например, може да изброи трите основни дейности, извършвани през сутринта. Описанието може да бъде предоставено чрез снимки и кратки надписи, символи, представящи дейностите, или обогатено с триизмерни обекти, илюстриращи какво е направено, преживяно, видно... (напр. 3 сутрешни дейности: преход, достигане до живописна гледна точка, внимателно наблюдение

From: ARASAAC

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ

АРК не е само осигуряване на средство за комуникация; това е да се даде глас на хората, да им се даде възможност да изразят себе си, да се свържат с другите и да живеят живота си пълноценно.

Проучвайки АРК и неговите стратегии, ние придобихме ценна представа за това как хората с комуникационни затруднения могат ефективно да изразяват себе си и да се ангажират със света около тях. Научихме за принципите, които са в основата на намесата на АРК, като подчертахме важността на персонализирането и индивидуализираните подходи. Ние също така разгледахме различните типове АРК системи и проучихме няколко примера за АРК инструменти, като визуален дневен ред, остатъчни книги и социални истории.

Следващият ни модул ще ви предостави знанията и разбирането на ключовите принципи за оценка на комуникативните нужди на ХИЗ.

ПРАКТИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ

ДЕЙНОСТ 1: КЛЮЧОДЪРЖАТЕЛ С ПИКТОГРАМА

Създайте ключодържател с АРК пиктограми, за да улесните комуникацията с хора с интелектуални затруднения по време на дейности на открито.

Необходим материал:

- Компютър/Лаптоп
- принтер за отпечатване на карти с пиктограми
- Ключодържател

Стъпки на дейността:

- Определете нуждите, които могат да възникнат по време на дейности на открито или екскурзии. Това може да включва основни нужди като храна, вода, тоалетна, безопасност.
- Изберете пиктограми: Изберете пиктограми или символи, които представляват всяка идентифицирана нужда или дейност. Можете да намерите пиктограми онлайн в една от най-разпространените лингвистични символни системи, които сте научили в модула.
- Отпечатайте картите
- Ламинирани карти (по избор): За да увеличите издръжливостта и устойчивостта на атмосферни влияния, помислете за ламиниране на отпечатаните карти с пиктограми. Това ще им помогне да ги предпазите от влага, мръсотия и износване по време на употреба на открито.
- Пробийте дупки в карти: Използвайте перфоратор, за да направите дупка в горната част на всяка ламинирана карта. Уверете се, че дупката е достатъчно голяма, за да побере ключодържател или халка за свързване.
- Сглобете ключодържател: Съберете перфорирани карти с пиктограми и ключодържател или халка за свързване. Прокарайте пръстена през дупките на всяка карта, като ги подреждате в желания ред.

Тази дейност е адаптирана от [ARASAPK](#)

ДЕЙНОСТ 2: ВИЗУАЛЕН ДНЕВЕН РЕД

Следвайки [този урок](#), изгответе визуална програма, свързана с половиндневен туризъм.

ДЕЙНОСТ 3: ДИЗАЙН НА ТАБЕЛИ ЗА ОРИЕНТИРАНЕ НА ОТКРИТО

Самостоятелният живот в общността често включва навигиране в различни непознати обществени и частни пространства. Когато се озовем на непознати места, обикновено разчитаме на табели, които да ни водят, помагат ни да се ориентираме, да се ориентираме ефективно и да достигнем желаната дестинация. За хора, изправени пред езикови затруднения, подобряването на традиционните текстови знаци с универсално признат набор от символи като ARASAPK се оказва полезно в подпомагането на тяхната навигация и ориентация в заобикалящата ги среда. Представете си, че трябва да организирате събитие на открито. Тази дейност имаше за цел да създаде достъпни знаци за намиране на път с помощта на APK символи за ХИЗ в контекст на открито.

Стъпки на дейността:

- **Идеи:** помислете и обсъдете общи символи и знаци, използвани по пътека (напр. гледка, фонтан, водопади и т.н.) или места на открито (напр. парк, езеро и т.н.).
- **Следвайте стъпките** ____, предоставени от ARASAPK, и проектирайте знаците на пътеката, като използвате пиктограмите на ARASAPK.

GIS, Genitori per l'inclusione sociale

ДЕЙНОСТ 4: РАБОТИЛНИЦА ЗА КОМУНИКАЦИОННИ ТАБЛА НА ТЕМА ПРИРОДА

Тази дейност се фокусира върху създаването на APK комуникационни табла, вдъхновени от местното природно наследство. Участниците, включително ХИЗ, преподаватели и експерти в областта на открито, си сътрудничат, за да идентифицират общи теми и символи, свързани с местната среда, дивата природа и дейности. След това те проектират и сглобяват табла, които включват тези елементи, правейки APK инструментите както функционални, така и значими.

04

ПЪРВОНАЧАЛНА ОЦЕНКА НА УМЕНИЯТА ЗА ДОСТЪП ДО АРК ИНСТРУМЕНТИ

ВЪВЕДЕНИЕ

Този обучителен модул има за цел да очертае структуриран подход за оценка на текущите комуникационни способности и нужди на индивида. Този процес е от решаващо значение за идентифициране на най-подходящите АРК стратегии и инструменти за подобряване на комуникацията за лица с комуникационни предизвикателства.

Въпреки че първоначалната оценка обикновено се извършва от мултидисциплинарен екип от професионалисти, важно е да научите за нея, защото може да играе ключова роля за подобряване на комуникацията. Всъщност разбирането на основите на АРК оценките ви позволява да се ангажирате по-ефективно с лица, които използват АРК. Можете да адаптирате своя стил на комуникация, да предложите подходяща подкрепа и да създадете приобщаваща среда, която насърчава ефективната комуникация.

КЛЮЧОВИ ДУМИ

- Оценяване
- Оценяване на комуникационни умения
- Индивидуален план.

ЦЕЛИ НА ОБУЧЕНИЕТО

- Да се запознаят с целите на първоначалното оценяване
- Да се запознаят с методите за оценка и оценка на уменията
- Да изследват процеса на съпоставяне на АРК инструменти с индивидуалните нужди

РЕЗУЛТАТИ ОБУЧЕНИЕТО

ОТ

- Педагозите ще могат да идентифицират бариерите пред комуникацията.
- Преподавателите ще могат да общуват по-добре с ХИЗ.
- Преподавателите ще могат да насърчават положителни и ефективни взаимодействия с ХИЗ.

Както беше подчертано в предишните глави, важно е да се отбележи, че няма предварителни условия за използването на АРК, но е важно да се знае, че преди да изложите индивид със сложни комуникационни нужди (CCN) на този тип комуникация, първична оценка на техните глобални умения са необходими: двигателни, лингвистични, когнитивни и релационни; на второ място ще бъде избран кодът, азбучен или символичен, който най-добре отговаря на техните нужди. Целите на такова оценяване са многостранни. Те имат за цел да разберат настоящите **комуникационни способности и предизвикателства** на индивида, да установят най- **подходящите методи и инструменти на АРК** и да установят ясен набор от цели и задачи за **намеса** на АРК. Този процес включва **подробна оценка** на езиковите умения, когнитивните функции, физическите способности и социалната среда на индивида, осигурявайки цялостен профил, който ръководи избора на АРК инструменти.

Първоначалната оценка обикновено се извършва от мултидисциплинарен екип от професионалисти, които имат опит в области, свързани с комуникация, език и помощни технологии.

Краткосрочни цели са непосредствени цели, които могат да бъдат постигнати в рамките на няколко седмици до няколко месеца. Краткосрочните цели често се фокусират върху изучаването на специфични функции на АРК устройството, овладяването на

определен брой символи или фрази или подобряването на взаимодействието в специфични настройки (напр. класна стая, на открито, у дома). Те осигуряват стъпала към по-сложни комуникационни задачи.

Дългосрочни цели: Тези цели предвиждат по-широките резултати, които хората се стремят да постигнат през годините. Те могат да включват постигане на плавна комуникация във всички настройки, интегриране на използването на АРК в професионални или образователни занимания или подобряване на социалните взаимодействия и взаимоотношения. Дългосрочните цели отразяват всеобхватните стремежи на индивида и неговата мрежа за подкрепа.

Няколко рамки за оценка са предназначени да насочват професионалистите при оценяването на индивидуалните нужди и избора на най-подходящите инструменти и стратегии за АРК. Тези рамки се различават по своя фокус, методология и приложение, като всяка от тях предлага структуриран подход за разбиране на сложните комуникационни изисквания на хората с говорни или езикови затруднения.

- **Моделът на участие** набляга на оценката на участието на индивида в различни среди и идентифициране на комуникационните изисквания в тези контексти. Този модел има за цел да подобри участието на потребителя в социални, образователни и

ипрофесионални дейности чрез идентифициране и адресиране на бариерите пред ефективната комуникация. Той подчертава значението на екологичните съображения и подкрепата, необходима за улесняване на достъпа до комуникация.

- **SETT Framework** (Student, Environment, Tasks и Tools) е особено полезна в образователни среди. Той се фокусира върху настоящите способности и предизвикателства на човека, учебната среда, задачите, които ученикът трябва да изпълни, и инструментите, които могат да подпомогнат тези задачи. Тази рамка насърчава подход на сътрудничество, включващ учители, терапевти и членове на семейството в процеса на вземане на решения, за да се гарантира, че избраната АРК система е в съответствие с нуждите на ученика и образователните цели.
- **Процесът на вземане на решения за АРК** (DMPARK) е рамка, която предоставя систематичен подход към оценката на АРК и вземането на решения. Той насочва специалистите чрез цялостна оценка на комуникационните нужди, разглеждане на потенциални АРК системи и избор на най-подходящите опции. Този процес включва подробно разглеждане на индивидуалните предпочитания, способности и контекста, в който ще се използва АРК системата.

Тази оценка е от съществено значение, за да се гарантира, че избраните АРК стратегии и инструменти са съобразени със способностите, предпочитанията и целите на индивида.

4.2

СЪОБРАЖЕНИЯ ЗА СЪПОСТАВЯНЕ НА АРК ИНСТРУМЕНТИТЕ С ИНДИВИДУАЛНИТЕ УМЕНИЯ, НУЖДИ И СРЕДА

Съпоставянето на АРК инструментите с индивида включва холистичен поглед върху неговия живот, включително:

- **Проба и грешка:** Може да се наложи да изпробвате множество устройства или системи, за да намерите най-доброто, тъй като практическият опит с инструментите може да предостави безценна информация.
- **Адаптивност и растеж:** изберете визуализации и инструменти, които могат да се адаптират към променящите се нужди и умения на индивида с течение на времето, като позволяват корекции в речника, методите на достъп или сложността.
- **Поддръжка и обучение:** гарантирайте, че както потребителят, така и неговата мрежа за подпомагане (семейство, преподаватели и други) имат достъп до обучение и постоянна поддръжка за избраната АРК система.
- **Интеграция с други технологии:** помислете как АРК системата се интегрира с други технологии, които индивидът използва, като образователен софтуер или системи за контрол на околната среда.

РАЗРАБОТВАНЕ НА ПЕРСОНАЛИЗИРАН ПЛАН ЗА АРК ВЪЗ ОСНОВА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ОЦЕНКАТА

4.3

Персонализираният АРК план е динамичен документ, който очертава специфичните стратегии, инструменти и механизми за поддръжка, които да се използват за постигане на идентифицираните комуникационни цели. Разработването на план за развитие на АРК включва започване от по-прости, по-конкретни форми на комуникация и постепенно преминаване към по-абстрактни и сложни системи. Тази прогресия подкрепя индивидуалното разбиране и използване на АРК, като се грижи за развиващите се комуникационни нужди. Ето структуриран подход:

ЕТАП 1: НЕДВИЖИМИ И МАТЕРИАЛНИ ВЕЩИ

- Описание: Използване на физически обекти и материални предмети, които са част от ежедневието на индивида.
- Цел: Да се въведе концепцията за използване на елементи за директно съобщаване на нуждите и предпочитанията.
- Пример: Държане на чаша за индикация на жажда или представяне на любима играчка за започване на игра.

ЕТАП 2: СНИМКИ НА РЕАЛНИ ОБЕКТИ

- Описание: Преход към използване на снимки на обекти, хора и места, които са познати на индивида.
- Цел: Да се развие разбиране, че снимките могат да представляват предмети и концепции от реалния живот.

- Пример: Използване на фотоалбум или табло със снимки на храна, членове на семейството или ежедневни дейности, за да направите избор или да изразите желания.

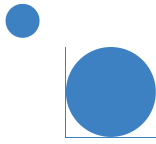
ЕТАП 3: СИМВОЛНИ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ

- Описание: Въвеждане на символи или прости чертежи, които представляват обекти, действия и концепции.
- Цел: Преодоляване на пропастта между конкретни обекти и по-абстрактни форми на комуникация.
- Пример: Символи за "яде", "пие" или "тоалетна" на комуникационно платно или устройство, което позволява основни искания и изрази.

ЕТАП 4: СВЪРЗВАНЕ С ЕТИКЕТИ ЗА КАРТИНА И ТЕКСТ

След създаването на основа с осезаеми предмети и снимки, следващата стъпка включва свързването на тези визуални средства с езиковото развитие чрез интегриране на текстови етикети. Този етап е от решаващо значение за подобряване на уменията за грамотност и по-нататъшно разширяване на комуникационните способности.

- Описание: Снимки на обекти, хора и дейности са съчетани със съответните текстови етикети. Това могат да бъдат имена, прости фрази или ключов речник, който индивидът се насърчава да научи и използва.

- **Цел:** Да се улесни връзката между визуалните представяния и писмения език, като се помогне на индивида да разпознае и евентуално да прочете думи, свързани с ежедневиия му живот и нужди. Този подход подкрепя прехода от чисто визуална комуникация към включване на текстови елементи, полагайки основата за по-сложна езикова употреба. **Прилагане:** Започнете със снимки, които индивидът вече познава и често използва за комуникация. Под всяка снимка добавете ясен, четлив етикет с думата или кратката фраза, която описва картината. Използвайте последователни, ясни шрифтове и цветове, за да поддържате вниманието и да намалите визуалното разсейване. Участвайте в дейности, които насърчават индивида да съпоставя картини с текстови етикети, да чете на глас етикетите и постепенно да използва текстовите етикети като подкани за комуникация. Например, можете да създадете игра за съпоставяне, при която индивидът съвоява картини със съответните им думи, или да използвате флаш карти, за да упражнявате назоваване и четене. Постепенно усложнявайте текста, докато индивидът се чувства по-комфортно с основните думи, преминавайки от отделни думи към кратки фрази или изречения, които описват действия или предпочитания.

ЕТАП 5: СИСТЕМИ, БАЗИРАНИ НА ДУМИ И БУКВИ

- **Описание:** Използване на писмени думи и азбуки за съставяне на съобщения.
- **Цел:** Да даде възможност за по-прецизна и сложна комуникация, включително формиране на изречения и оригинални мисли.

ЕТАП 6: УСТРОЙСТВА ЗА ГЕНЕРИРАНЕ НА РЕЧ (SGD)

- **Описание:** Усъвършенствани АРК инструменти, които преобразуват въведен текст или символ в изговорени думи.
- **Цел:** Да се улесни вербалната комуникация за хора, които не говорят или имат значителни проблеми с речта.
- **Пример:** Високотехнологични SGD с динамични дисплеи, които позволяват на потребителите да създават разнообразни съобщения чрез сензорни екрани, превключватели или технология за проследяване на очите.

ЕТАП 7: КОМПЛЕКСЕН КОМУНИКАЦИОНЕН СОФТУЕР И ПРИЛОЖЕНИЯ

- **Описание:** Софтуерни приложения, които предлагат обширни библиотеки с речници, граматически инструменти и опции за персонализиране.
- **Цел:** Подпомагане на нюансирана, сложна комуникация в различни контексти, включително социални взаимодействия, образователна среда и професионални настройки.
- **Пример:** Приложения, които се адаптират към стила на общуване на потребителя и растат с неговите умения, предлагайки функции като имейл, сърфиране в интернет и контрол на околната среда.

Важно е да се подчертае, че етапите на развитие на АРК, вариращи от материални обекти до сложни системи, не са строги правила, а гъвкави ръководства, които могат да се адаптират към уникалните нужди и предпочитания на всеки индивид. Комбинирането на етапи или включването на технология в ранните етапи на обучението на АРК е не само възможно, но често е и полезно, в зависимост от способностите, интересите и целите на индивида.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Целите на първоначалната оценка на уменията за достъп до инструменти за АРК са да се разберат текущите комуникационни способности и предизвикателства на индивида, да се установят най-подходящите методи и инструменти за АРК и да се установи ясен набор от цели и цели за намеса на АРК. Тази оценка е фундаментална стъпка в предоставянето на персонализирана и ефективна комуникационна подкрепа, насърчаване на независимост, социално включване и цялостно благосъстояние на хората с комуникационни предизвикателства.

ПРАКТИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ

ДЕЙНОСТ 1.

Цел: Повишаване на осведомеността и чувствителността към нуждите на хората с аутизъм при посещение на места за отдих сред природата.

- Необходими материали: Информационни пакети за аутизъм и изисквания за специални нужди, Ролеви карти, описващи сценариите и ролите, Материали за писане (тетрадки, химикалки).

Участниците са разделени на три отбора и е определено, че ще има три части на задачата и част за обратна връзка.

- Част 1: Преживяване на предизвикателството
- Всеки екип влиза в ролята на човек с аутизъм, посещаващ природна забележителност. Те са поканени да създадат списък на наблюдаваните недостатъци и как те са повлияли на посещението им и напишете обратна връзка до управляващия за този селски район
- Част 2: Отговор на предизвикателството

Участниците имат нова роля като управители на природния парк, където се намира природната забележителност. Лидерът на групата подава оплакване. Те трябва да проучат писмото и да напишат извинително писмо. Това писмо трябва да признае недостатъците, изпитани по време на посещението, да обясни защо са възникнали тези проблеми и да изразяват съпричастност.

- Част 3: Планиране на подобряване

Екипите сега стават инвеститори, готови да финансират подобрене и получават оплакване и писмо за отговор. Те са поканени да прегледат и двата документа - преглед на преживяванията, изброени от посетителите и отговорът на мениджърите. Всеки екип подготвя предложение, очертаващо значителна инвестиция, която трябва да направи съоръжението е по-подходящо за хора с аутизъм. След ролевата игра проведете дискусия, за да обмислите натрупания опит. Позволете на участниците да споделят как промяната на ролите е повлияла на тяхното разбиране и чувства към нуждите на хората с аутизъм и управата.

Когато изпълнявате това упражнение, ролите може да се променят, за да се приложат по-добре към действителната област, която е обсъждана (напр. мениджър на социални медии или правителствени агенции).

ДЕЙНОСТ 2

Използвайте дневници, за да отрежете и изберете 50 думи/фрази, свързани с природното наследство (напр. специфични имена на растения и животни, местообитания, термини за опазване), като използвате системата APK.

05

КАК ДА ПОПУЛЯРИЗИРАМЕ ПРИРОДНОТО НАСЛЕДСТВО: НЯКОЛКО ПРИМЕРА КАК ДА ИЗПОЛЗВАТЕ АРК ИНСТРУМЕНТИ НА ОТКРИТО

ВЪВЕДЕНИЕ

Включването на ХИЗ в дейности на открито е едновременно възнаграждаващо и предизвикателно. Проучването и популяризирането на природното наследство в селските райони може да предостави много възможности за развитие на знания и умения. Този обучителен модул предоставя на преподавателите всички необходими инструменти за прилагане на АРК на открито.

КЛЮЧОВИ ДУМИ

- природно наследство
- изграждане на умения
- откриване

ЦЕЛИ НА ОБУЧЕНИЕТО

- Да се приложат АРК инструменти на открито.
- Да се предоставят насоки за АРК базирани дейности на открито.
- Да се насърчава природното наследство в селските райони.

РЕЗУЛТАТИ ОБУЧЕНИЕТО

ОТ

- Преподавателите ще могат да популяризират природното наследство в селските райони чрез АРК.
- Преподавателите ще могат да проектират АРК дейност.

Природното наследство се отнася до биоразнообразието на Земята, екосистемите, геоложките структури и други характеристики, които са били формирани в продължение на милиони години чрез естествени процеси. Той обхваща както живи организми, така и неживи елементи като планини, реки, гори и други природни пейзажи. Обектите на природното наследство често имат значителна културна, научна, образователна и естетическа стойност. Тези зони обикновено са запазени и защитени, за да запазят своята екологична цялост и да гарантират, че могат да се ползват от настоящите и бъдещите поколения, като национални паркове, резервати за диви животни, биосферни резервати и обекти на световното наследство на ЮНЕСКО, определени заради тяхната изключителна универсална стойност.

По-долу можете да намерите 6 основни вида природно наследство:

- **Биоразнообразие:** Природното наследство включва огромно разнообразие от форми на живот на Земята, вариращи от микроскопични бактерии до извисяващи се дървета и всичко между тях. Това включва видово разнообразие, генетично разнообразие в рамките на видовете и разнообразие на екосистемите.
- **Екосистеми:** Това са сложни, взаимосвързани общности от живи организми и тяхната физическа среда. Екосистемите предоставят основни услуги като чист въздух, прясна вода, опрашване и плодородие на почвата.
- **Геоложки образувания:** Природното наследство също включва геоложки образувания, оформени от природни процеси в продължение на милиони години, като планини, пещери, каньони и скални образувания.
- **Пейзажи:** Те обхващат цялостния външен вид на даден регион, включително неговата топография, растителност, водни тела и други физически характеристики.
- **Водни тела:** Реки, езера, влажни зони и океани са неразделни компоненти на природното наследство, осигуряващи местообитания за водния живот и поддържащи екосистеми.
- **Защитени територии:** Много обекти на природното наследство са определени като защитени територии, за да запазят своите екологични, културни и развлекателни ценности.

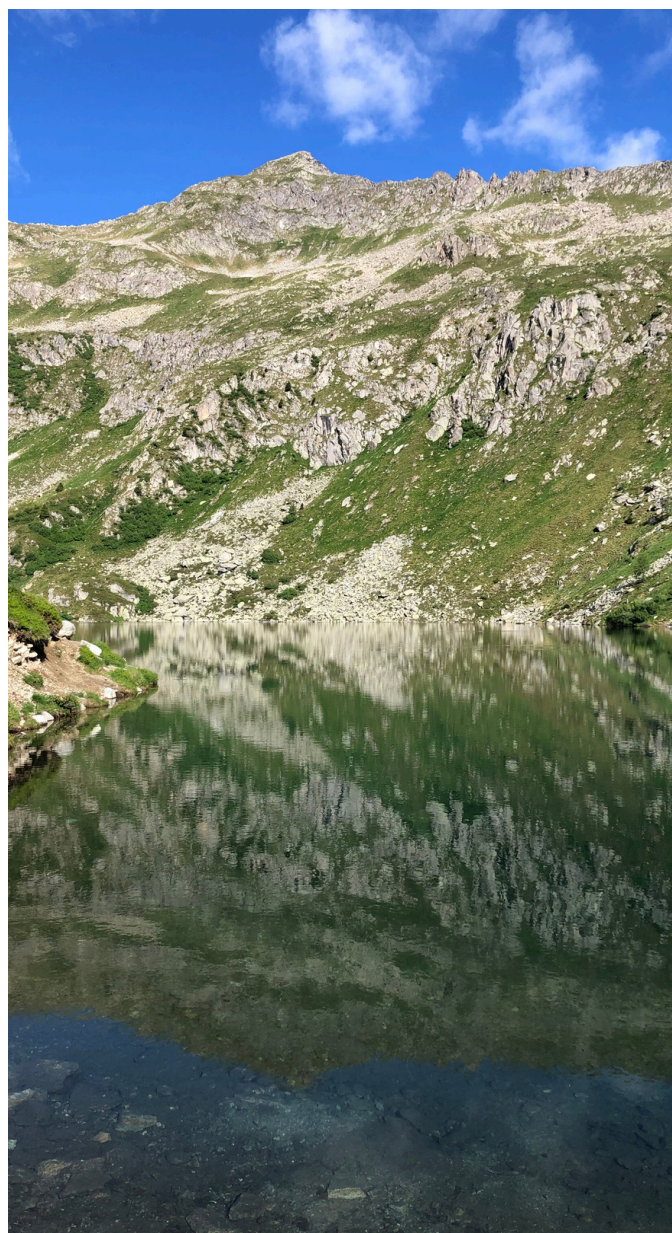
Опазването на природното наследство е от решаващо значение за поддържане здравето на екосистемите, поддържане на биоразнообразието, смекчаване на изменението на климата и осигуряване на основни ресурси за благосъстоянието на хората. Усилията за опазване имат за цел да запазят тези ценни природни ресурси, за да могат бъдещите поколения да се наслаждават и да се възползват от тях.

Ето няколко примера за природното наследство, което може да се намери в цяла Европа, демонстрирайки разнообразните пейзажи и екосистеми на континента.

Всеки от тези обекти играе жизненоважна роля за опазването на естествената красота и екологичното разнообразие на Европа.

- Масивът Монблан, Франция/Италия/Швейцария : Тази величествена планинска верига е най-високата в Западна Европа, като самият Монблан достига 4810 метра (15 781 фута). Районът е известен със своите ледници, алпийски ливади и богато биоразнообразие, включително редки растителни и животински видове.
- Национален парк Плитвички езера, Хърватия : Обект на световното културно наследство на ЮНЕСКО, Плитвички езера са известни със своята каскадна поредица от взаимосвързани езера, водопади и буйни гори. Тюркоазените езера и кристално чистите води на парка привличат посетители от цял свят.
- Национален парк Сарек, Швеция : Разположен в района на Лапландия в северна Швеция, Сарек е една от последните истински диви зони в Европа. Той се отличава със скалисти планини, дълбоки долини и огромни пространства на недокоснатата пустиня, осигуряваща местообитание за мечки, вълци и северни елени.
- Делтата на река Дунав, Румъния : Делтата на река Дунав е втората по големина делта на река в Европа и една от най-важните влажни екосистеми на континента. Той е дом на богата гама от птици, включително пеликани, чапли и лебеди, както и различни видове риби.

- Лох Нес, Шотландия : Докато Лох Нес е може би най-известен с легендарното си чудовище, той също е зашеметяващо природно наследство. Това дълбоко сладководно езеро е заобиколено от скалисти планински пейзажи с възможности за туризъм, разходка с лодка и наблюдение на диви животни.
- Матерхорн, Швейцария/Италия : Един от най-емблематичните върхове в Алпите, Матерхорн е известен със своята отличителна форма на пирамида. Той привлича планинари и ентузиастични на открито, търсещи спираща дъха природа и предизвикателни изкачвания.

Защитата на природното наследство включва комбинация от усилия за опазване, практики за устойчиво управление, правна защита и обществена ангажираност. Ключови стратегии за опазване на природното наследство са създаването на защитени територии, планиране на опазването, прилагане на закони и разпоредби за околната среда, насърчаване на устойчиво развитие, възстановяване и рехабилитация, ангажиране на местните общности, образование и повишаване на осведомеността, насърчаване на устойчив туризъм, международно сътрудничество, изследвания и мониторинг, и други. Чрез прилагането на тези стратегии по координиран и холистичен начин е възможно ефективно да се защити и съхрани природното наследство, за да могат бъдещите поколения да се наслаждават и да се възползват от него.

ХИЗ може да участва в опазването и валоризирането на природното наследство в дейности на открито чрез различни средства:

- **Обиколки с екскурзовод и интерпретативни програми:** Участие в обиколки с екскурзовод и интерпретативни програми, предназначени да направят дейностите на открито достъпни и образователни.
- **Адаптивно оборудване и технология:** Използване на адаптивно оборудване и технология, за да улесните участието в дейности на открито като туризъм, наблюдение на птици и разходки сред природата.
- **Сетивни преживявания:** Създаване на богати на сетива изживявания, които позволяват на хората да изследват и да се свързват с природата чрез допир, мирис, зрение и звук.
- **Мониторинг на околната среда:** Подпомагане на дейностите по наблюдение на околната среда, като проследяване на популациите на диви животни, наблюдение на качеството на водата или извършване на оценки на местообитанията.
- **Консервационни проекти:** Участие в проекти за опазване като засаждане на дървета, премахване на инвазивни видове и възстановяване на местообитания под надзор и с подходяща подкрепа.
- **Граждански научни инициативи:** Допринасяне за граждански научни инициативи, като събиране на данни за биоразнообразието, фенологията или промените в околната среда в сътрудничество с учени и изследователи.
- **Образование на открито и изграждане на умения:** Участие в образователни програми на открито, които се фокусират върху изграждането на умения на открито, управление на околната среда и етика на опазване.
- **Насърчаване на приобщаването:** Подкрепяне на приобщаващите външни пространства и дейности, като се гарантира, че хората с интелектуални увреждания имат равен достъп до възможности за отдих на открито.

Чрез активно участие в дейности на открито и усилия за опазване, ХИЗ може да допринесе за опазването на природното наследство, докато се наслаждава на предимствата на свързването с природата.

5.3

РАЗГЛЕЖДАНЕ НА ПРИРОДНИ ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТИ

Проучването на природното наследство може да приеме много форми, вариращи от спокойни преходи през живописни пейзажи до образователни обиколки с екскурзовод, водени от експерти. Ето няколко примера за това как да изследвате природното наследство:

- **Пешеходен туризъм и природни пътеки:** Впуснете се в пешеходни преходи или разходки сред природата по определени пътеки в рамките на обекти с природно наследство. Тези пътеки често предлагат възможности да наблюдавате дивата природа, да оцените живописни гледки и да откриете уникални геоложки характеристики, докато се потапяте в природата.
- **Наблюдение на диви животни:** Носете бинокли и камери, за да наблюдавате дивите животни в техните естествени местообитания. Потърсете птици, бозайници, влечуги и други видове, които обитават района, и научете за тяхното поведение, местообитания и екологични роли от пътеводители или интерпретативни табели.
- **Интерпретативни програми:** Участвайте в ръководени интерпретативни програми, водени от паркови рейнджъри, натуралисти или преподаватели по околната среда. Тези програми могат да включват разходки сред природата с екскурзовод, беседи за дивата природа, програми за лагерен огън или интерактивни демонстрации, които дават представа за природното и културно наследство на района.
- **Обиколки с лодка и каране на каяк:** Направете обиколка с лодка или екскурзия с каяк, за да изследвате водни пътища, езера или крайбрежни зони в обекти на природното наследство.

Тези обиколки с екскурзовод предлагат възможности за наблюдение на водните диви животни, научаване за екосистемите на влажните зони и оценяване на живописните крайбрежни пейзажи от различна гледна точка.

- **Геолошко проучване:** Изследвайте геоложки образувания като скални образувания, пещери, каньони или крайбрежни скали в обекти на природно наследство. Присъединете се към геологични разходки с екскурзовод или интерпретативни пътеки с екскурзовод, които подчертават геоложката история, процесите на образуване и уникалните геоложки образувания в района.
- **Програми за наблюдение на звезди и астрономия:** Насладете се на нощното небе, като участвате в събития за наблюдение на звезди или астрономически програми, предлагани в рамките на обекти с природно наследство. Научете за съзвездия, планети и небесни явления от астрономи или паркови служители, докато се наслаждавате на спокойствието и красотата на нощната среда.
- **Обиколки на културното наследство:** Открийте културното наследство на природни обекти, като се присъедините към обиколки с екскурзовод или посетите културни забележителности, археологически обекти или обекти на местното наследство в района. Научете повече за историята, традициите и културното значение на ландшафта за коренното население или местните общности.

- **Фотография и художествено изследване:** Вземете със себе си фотоапарат, скицник или принадлежности за рисуване, за да уловите красотата и вдъхновението на обекти с природно наследство чрез фотография или артистично изразяване. Използвайте креативността си, за да документирате пейзажи, диви животни и природни феномени, докато се свързвате с околната среда на по-дълбоко ниво.
- **Образователни семинари и демонстрации:** Участвайте в образователни семинари, демонстрации или практически дейности, предлагани в рамките на обекти с природно наследство. Научете за теми като идентифициране на растения, техники за наблюдение на птици, умения за оцеляване в пустинята или традиционни занаяти от квалифицирани инструктори или местни занаятчии.
- **Гражданска наука и възможности за доброволци:** Включете се в граждански научни проекти или доброволчески програми, които допринасят за усилията за опазване и изследване в рамките на обекти на природното наследство. Помагайте за наблюдение на популациите на диви животни, събирайте научни данни или участвайте в дейности за възстановяване на местообитанията, като същевременно оказвате положително въздействие върху околната среда.

Като изследвате природното наследство по тези начини, можете да задълбочите връзката си с природния свят, да оцените по-добре красотата и разнообразието му и да допринесете за неговото опазване и стопанисване, за да могат бъдещите поколения да се наслаждават.

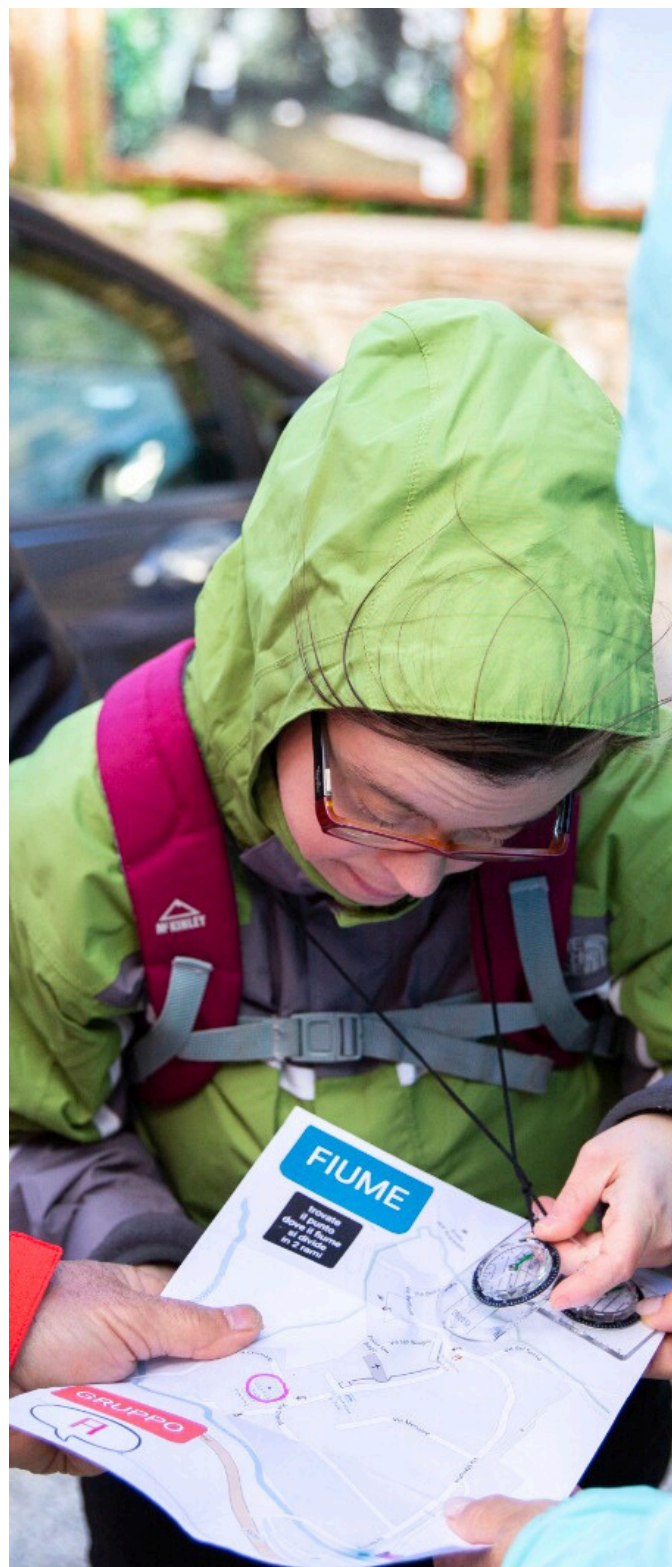
5.4

ПРОУЧВАНЕ НА ПРИРОДНИ ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТИ С ХИЗ С ПОМОЩТА НА АРК

Ангажирането на възрастни с интелектуални затруднения в дейности на открито с АРК изисква внимателно планиране и отчитане на техните комуникационни нужди.

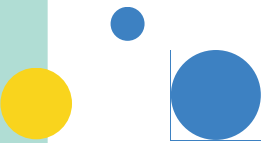
Ето някои примери за дейности на открито, адаптирани за хора с интелектуални затруднения, използващи АРК:

- **Разходки сред природата с визуална подкрепа:** организирайте разходки сред природата с водач в обекти с природно наследство, като паркове или природни резервати, придружени от визуална подкрепа като карти с картинки, табла със символи или комуникационни албуми. Използвайте АРК устройства или приложения с предварително програмирани символи, за да улесните комуникацията относно това, което участниците наблюдават по време на разходката, като растения, животни или забележителности.
- **Лов на съкровища с АРК :** планирайте лов на съкровища на открито, където участниците използват АРК устройства или комуникационни табла, за да получават улики, да задават въпроси и да общуват с колеги или членове на персонала. Включете разнообразни сензорно богати предмети или природни обекти, които участниците да намерят, като листа, камъни или животински следи, и ги насърчете да използват своите АРК инструменти, за да опишат или обозначат своите открития.

- **Пикници на открито с табла:** организирайте пикници на открито или готвене на достъпни места, като предоставяте на участниците табла или менюта, включващи снимки или символи на опции за храна и напитки. Позволете на хората да използват своите АРК устройства, за да изискват артикули, да изразяват предпочитания или да общуват с други по време на социализацията.
- **Градински дейности с АРК:** създайте достъпни градински пространства, където участниците могат да участват в градински дейности като засаждане, поливане или събиране на зеленчуци, билки или цветя. Използвайте АРК инструменти, за да етикетирате растения, да обсъждате задачи за градинарство или да съобщавате за сетивни преживявания, свързани с градинарството, като докосване на почва или мирис на цветя.
- **Сесии за изкуство и занаяти на открито с АРК:** създайте арт станции на открито или занаятчийски работилници, където участниците могат да участват в творчески дейности, използвайки тактилни материали, природни обекти или рециклирани материали. Осигурете поддръжка на АРК като визуални инструкции, комуникационни табла или АРК приложения, за да улесните комуникацията относно артистични идеи, предпочитания или молби за помощ.

- **Сесии за музика и движение на открито с АРК:** организирайте сесии за музика и движение на открито, където участниците могат да участват в ритмични дейности, танци или пеене на любими песни или музика, вдъхновена от природата. Използвайте АРК устройства или комуникационни табла с текстове на песни, поддържани от символи, танцови инструкции или сигнали за движение, за да насърчите участието и комуникацията.
- **Фотографски експедиции с АРК:** организирайте фотографски експедиции или разходки сред природата, където участниците използват АРК устройства или комуникационни табла, за да изразят своите наблюдения, предпочитания или реакции към външната среда чрез фотография. Осигурете възможности на участниците да заснемат изображения на интересни гледки, текстури или цветове с помощта на адаптирани камери или смартфони, оборудвани с АРК приложения.
- **Терапевтични сесии с помощта на животни с АРК:** организирайте терапевтични сесии на открито с помощта на животни или взаимодействия с терапевтични животни в естествени условия, като ферми за домашни любимци или убежища за животни. Използвайте АРК инструменти, за да поддържате комуникация относно преживяванията, емоциите или взаимодействията на участниците с животни, като им позволявате да изразяват чувствата си или да задават въпроси за животните.

- **Сесии за разказване на истории на открито с АРК:** организирайте сесии за разказване на истории на открито или кръгови дейности, където участниците се събират около определена зона за разказване на истории, за да слушат или участват в разказване на истории, използвайки поддържани от АРК реквизити за разказване на истории, книги с картинки или приложения за разказване на истории. Насърчете участниците да използват своите АРК устройства, за да допринесат за процеса на разказване на истории, като споделят свои собствени истории, идеи или отговори на разказите.
- **Проекти за опазване на околната среда с АРК:** ангажирайте участници в проекти за опазване на околната среда на открито, като почистване на отпадъци, засаждане на дървета или дейности за възстановяване на местообитания, като използвате инструменти на АРК за подпомагане на комуникацията относно целите на проекта, задачите или инструкциите за безопасност. Осигурете възможности на участниците да използват своите АРК устройства, за да си сътрудничат с колеги, да задават въпроси или да споделят своя принос към усилията за опазване.

Чрез включването на поддръжка на АРК в дейности на открито, ХИЗ може да подобри своите комуникационни умения, социални взаимодействия и участие в смислени изживявания на открито, докато се наслаждава на предимствата на свързването с природата.

Трябва да се предприемат следните стъпки при разработването на дейност на открито за ХИЗ и прилагането на АРК за насърчаване на природното наследство:

1. Обучителят(ите) и неговият екип трябва да се запознаят с комуникационните предизвикателства, пред които ХИЗ може да се изправи като цяло, и спецификите на ХИЗ, с които работят. В случаите на екипи, работещи с ХИЗ, е важно да се гарантира, че всички членове на екипа имат необходимите познания за комуникация с ХИЗ. За справка може да се използва модулът за комуникация с ХИЗ на брошурата, където информацията е предоставена по кратък и разбираем начин. Би било полезно също да изпълнявате самостоятелно или заедно предложените дейности по един и същи модул.
2. Втората стъпка е да представите АРК на учителя(ите) и техния екип. Това включва да се уверите, че всеки има достатъчно информация за това какво представлява АРК, какви са основните предимства на АРК, има основни познания за лингвистичните символни системи и се запознава с наличните АРК инструменти и тяхното приложение.
3. Третата стъпка е да се въведе оценка на индивидуалните способности и потребности в контекста на АРК на учителя(ите) и техния екип. Най-често тази оценка се прави от други специалисти, работещи с ХИЗ, а не от преподавателите.

Въпреки това, след като учителите са запознати с процеса, техният избор и прилагане на необходимите АРК инструменти биха били най-точни и полезни за ХИЗ, с които работят.

4. Четвъртата стъпка е да изберете природното наследство, което да популяризирате. Изборът на природното наследство зависи от местоположението на организаторите и бенефициентите. Най-важният аспект е да се вземе предвид неговата достъпност и средата, която да е подходяща за ХИЗ, с които работят преподавателите.

- 5 Имайки предвид всичко по-горе, време е да изберете дейността, която да организирате, която ще представи природното наследство, най-добре отговаря на околната среда, начина за включване на АРК в нея и разбира се участниците в дейността. Когато става въпрос за дейности на открито с ХИЗ, са налични различни опции в зависимост от профила на участниците и учителя(ите). В горните раздели има много примери, които могат да бъдат вдъхновение за организаторите. Дейностите могат да се комбинират, за да се запознае с природното наследство, за да стане процесът по-ангажиращ.
- 6 При проектирането на дейността следващата стъпка е да се гарантира, че всички необходими материали за организиране на дейността са подготвени, включително АРК материалите за предаване на необходимата информация на участниците.
- 7 И накрая, след изпълнението на дейността трябва да се извърши вътрешна и външна оценка, за да се оцени дейността и нейните резултати, както и въздействието върху ХИЗ и други участници.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение, природното наследство обхваща богатия природен живот на Земята, включително биоразнообразие, екосистеми, геоложки образувания и ландшафти, оформени от милиони години на природни процеси. Тези безценни ресурси притежават значителна културна, научна и естетическа стойност и са от решаващо значение за поддържане на здравето на екосистемата и подпомагане на човешкото благополучие. Чрез усилия за опазване и практики за устойчиво управление можем да защитим и съхраним обектите на природното наследство, за да могат да им се наслаждават и бъдещите поколения. Като ценим и популяризираме природното наследство чрез различни дейности на открито, можем да задълбочим връзката си с природния свят и да насърчим чувството за отговорност към ценните екосистеми на нашата планета. Включването на алтернативни допълващи комуникационни инструменти гарантира приобщаване и достъпност, позволявайки на лица с интелектуални затруднения да участват пълноценно и да се възползват от тези изживявания на открито. В крайна сметка, като признаваме важността на природното наследство и се ангажираме със значими дейности за неговото изследване и защита, можем да допринесем за по-устойчива и хармонична връзка между човечеството и околната среда.

ПРАКТИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ

ДЕЙНОСТ 1 – ГРУПОВО КЪМПИГУВАНЕ В ГОРАТА

Дейност, която може да се организира за популяризиране на природното наследство, е къмпинг в гората. Къмпингуването в група е сплотяващо преживяване, което сближава участниците и им дава предимството да се свържат с природата. Преподавателите трябва да следват горните стъпки, за да подготвят и организират събитието.

- Създайте визуален дневен ред на преживяването. Всеки от предложените инструменти могат да се използват в процеса.
- Дизайнът на табелите за ориентиране на открито ще бъде полезен за отбелязване на най-важните забележителности на мястото на къмпинга

- Тип природно наследство за изследване: Дейността е подходяща за въвеждане на национални паркове и защитени територии в ХИЗ. Организирайки тази дейност, участниците имат възможност да се потопят в естествената среда, да се докоснат до биоразнообразието на гората и да научат за значението на опазването на такива територии. Преподавателите могат да използват АРК инструменти като визуални програми и табла, за да подобрят комуникацията и да улеснят разбирането на естествената среда. Къмпингуването в гората позволява на участниците да оценят красотата на природата от първа ръка и насърчава чувството за отговорност към защитените територии.
- Продължителност: Къмпингът в гората може да бъде дейност, варираща от 3-4 часа, половин ден, 1 ден, 2 дни и повече дни.
- Материали: Къмпинг оборудване за участниците и организаторите, като палатки, подходящо облекло, прибори за хранене, храна и др, Материали за комуникация с ХИЗ – АРК карти, табла и други по избор на учителите.

ДЕЙНОСТ 2 - НАМИРАНЕ НА ПАСИЩЕТО НА КОНЕТЕ

Намирането на пасището на конете е дейност, която може да бъде забавна и ангажираща за ХИЗ. Организира се в партньорство с ферма, ранчо или база за конен спорт, разположени в селските райони. Дейността позволява на участниците да опознаят околната среда и да се срещнат с коне. В зависимост от ландшафта дейността може да включва трекинг, пешеходен туризъм и друго изследване на района до достигане на крайната точка – пасището на конете. Това позволява време и пространство за опознаване на местните природни забележителности. Освен това към изживяването могат да се добавят дейности с коне.

- Тип природно наследство за изследване: Дейността е подходяща за въвеждане на ХИЗ в национални паркове и защитени територии. Като си партнират с ферми, ранчо или конни бази в селските райони, участниците могат да участват в проучвателни дейности като трекинг и туризъм, което ги води до полето на коне, където могат да взаимодействат с коне и да научат за заобикалящата ги среда. Преподавателите могат да използват АРК инструменти като карти и табла, за да улеснят комуникацията по време на дейността. Това преживяване не само позволява на участниците да се свържат с природата, но и ги запознава с важността на опазването на естествените местообитания и защитените зони, където живеят коне и други диви животни.
- Продължителност: Намирането на пасището на конете може да бъде дейност, варираща от 1 час, половин ден или 1 ден.
- Материали: Подходящо облекло, особено ако в края се предвиждат дейности с помощта на кон, Материали за комуникация с ХИЗ – АРК карти, табла и други по избор на учителите

06

СЪВМЕСТНО ПРОЕКТИРАНЕ ДЕЙНОСТИ НА ОТКРИТО С ХИЗ

ВЪВЕДЕНИЕ

Този кратък модул ви запознава с принципите на съвместното проектиране и как да проектирате съвместно дейности на открито с ХИЗ.

КЛЮЧОВИ ДУМИ

- съвместен дизайн
- ангажираност
- социално включване

ЦЕЛИ НА ОБУЧЕНИЕТО

- Обяснете какво е ко-дизайн.
- Открийте потенциала на съвместното проектиране.
- Обяснете как съвместното проектиране може да подобри социалното включване.
- Идентифицирайте основните стъпки, необходими за провеждане на процес на съвместно проектиране.
- Приложете водещите принципи на съвместно проектиране на открито.

РЕЗУЛТАТИ ОБУЧЕНИЕТО

ОТ

- Преподавателите ще могат да идентифицират водещите принципи на съвместното проектиране.
- Преподавателите ще могат да използват подхода на съвместно проектиране като инструмент за насърчаване на социалното включване на ХИЗ.
- Преподавателите ще могат да проектират съвместно дейности на открито с ХИЗ.

РЪКОВОДНИТЕ ПРИНЦИПИ НА СЪВМЕСТНОТО ПРОЕКТИРАНЕ

6.1

„Опитът с участието не е просто метод или набор от методологии, това е начин на мислене и отношение към хората. Вярата е, че всички хора имат какво да предложат на процеса на проектиране и че могат да бъдат както артикулирани, така и креативни, когато им бъдат дадени подходящи инструменти, с които да изразят себе си“ (Лиз Сандърс, MakeTools, 2002 г.)

Съвместният дизайн може да се дефинира като подход за „включване на потребители и потребители на продукти и услуги в процеса на проектиране, с идеята, че това в крайна сметка ще доведе до подобрения и иновации“ (Въведение в съвместния дизайн, Ингрид Бъркет).

„Съвместното проектиране“ се нарича още „съвместно създаване“ и „съвместно производство“. Въпреки че някои твърдят, че тези термини се различават малко, в основата на всички тези термини е убеждението, че възприемането на съвместни, кооперативни и ориентирани към общността подходи за генериране на социални ползи ще доведе до по-ефективни услуги и повишено социално въздействие. Основните характеристики на съвместния дизайн са:

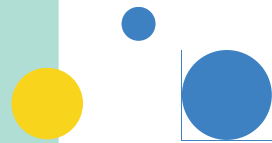
- 1 Съвместният дизайн е **насочен към човека**.
- 2 Съвместното проектиране **започва с желан край**.
- 3 Съвместното проектиране е фокусирано върху разработването на **практически, реални решения** на проблеми, пред които са изправени отделни лица, семейства и общности.
- 4 **Съвместният дизайн прави идеите, преживяванията и възможностите видими и осезаеми, използвайки** различни медийни, графични, кинестетични и опитни методи.

- 5 Процесите на съвместно проектиране са **приобщаващи и се основават на много гледни точки, хора, експерти, дисциплини и сектори**.

Източник: Въз основа на трансформативния дизайнерски модел, разработен от RED, UK Design Council, и също повлиян от Bate и Robert, 2007; и работата на Лиз Сандърс от Make Tools.

Много проучвания показват, че практическият подход като съвместното проектиране, който свързва личния опит на хората с процесите на проектиране, може да насърчи включването на хората, живеещи с увреждания. Наистина, чрез включването на ХИЗ в процеса на проектиране, ние гарантираме, че техните перспективи, нужди и предпочитания се вземат предвид от самото начало, което води до решения, които са по-приобщаващи и отговарящи на различни изисквания. Такъв подход също така им дава възможност да участват активно в оформянето на услугите, продуктите или средата, които пряко влияят върху живота им. Той също така допринася за едно по-приобщаващо общество, където ХИЗ не са просто получатели на услуги, но активни сътрудници.

Освен насърчаване на **овластяването** и **участието** на ХИЗ, подходът на съвместно проектиране позволява персонализиране на решенията, за да отговори на специфичните нужди на ХИЗ, като предлага персонализирани решения. В действителност едно от основните предимства на съвместното проектиране е, че някои групи и лица, които обикновено нямат „глас“, могат да бъдат включени в преговорите и диалога. Съвместното проектиране може също да играе ключова роля в преодоляването на бариерите: то

помага да се идентифицират и премахнат физическите, комуникационните и нагласените бариери, които могат да възпрепятстват пълното включване на ХИЗ. Този подход на сътрудничество насърчава по-задълбочено разбиране на предизвикателствата, пред които са изправени, и улеснява създаването на среди и услуги, които са достъпни за всички.

Както е посочено в Ръководството за съвместно проектиране с хора, живеещи с увреждания, съвместното проектиране трябва да се използва от всеки индивид, група, организация или правителствен орган, който взема решения или предприема работа, която ще повлияе на живота на хората, живеещи с увреждания. Подходът за съвместно проектиране се прилага в различни сектори, включително на открито! Всъщност съвместното проектиране може да бъде чудесен инструмент за гарантиране, че дейностите на открито са приобщаващи за ХИЗ.

Ето как съвместното проектиране може да се приложи в този контекст::

Участие на общността

- Съвместното проектиране насърчава активното участие на местните общности, ентузиастични на открито и съответните заинтересовани страни в процеса на проектиране.
- Местните жители и редовните посетители могат да дадат ценна представа за уникалните характеристики, културните аспекти и екологичните съображения на района.

Разбиране на нуждите на потребителите

- Чрез ангажиране с крайните потребители (ХИЗ), дизайнерите могат да придобият по-задълбочено разбиране на предпочитанията, очакванията и изискванията на тези, които ще участват в дейности на открито.
- Потребителите може да имат специфична представа за видовете пътеки, пейзажи или удобства, които биха подобрили изживяването им на открито.

Културна и екологична устойчивост

- Съвместното проектиране набляга на културната и екологична устойчивост чрез отчитане на местния контекст.
- Участниците могат да дадат идеи как да запазят и покажат естествената красота, историческото значение или екологичния баланс на района по време на процеса на проектиране.

Включващ дизайн

- Съвместното проектиране насърчава приобщаването чрез включването на различни групи от хора в процеса на вземане на решения.
- Осигуряването на достъпност и отчитането на нуждите на различни потребителски групи, като хора с увреждания, семейства или различни нива на умения, може да подобри цялостната привлекателност на дейностите на открито.

Уникални и автентични изживявания

- Съвместният дизайн позволява създаването на уникални и автентични преживявания, които отразяват местната идентичност и характер.
- Участниците могат да предлагат и съвместно да създават пътеки, маршрути или дейности, които подчертават отличителните черти и истории на района, правейки изживяването на открито по-смислено.

Устойчиво развитие

- Процесът на съвместно проектиране може да изследва устойчиви практики при разработването и поддържането на дейности на открито.
- Решенията за проектиране могат да се вземат с фокус върху минимизиране на въздействието върху околната среда, насърчаване на отговорния туризъм и осигуряване на дългосрочната жизнеспособност на района.

КАКВО ДА ИМАТЕ ПРЕДВИД, ПРЕДИ ДА ПРОВЕДЕТЕ РАБОТИЛНИЦА ЗА СЪВМЕСТЕН ДИЗАЙН С ХИЗ

6.2

Научихме много неща в тази брошура, но взаимодействайки (и съвместно проектирайки) с възрастни с интелектуални затруднения, трябва да вземем предвид тези 3 основни правила:

1

Работата в мрежа е ключът към успеха!

Както се подчертава в Наръчника за съвместно създаване, една от основните цели при съвместното проектиране е организирането на проекти с разпознаваеми заинтересовани страни в рамките на общности, колективи, човешки групи и т.н., като се вземат предвид властовите отношения, които вече съществуват. Много е важно да се разбере, че тези властови отношения често са форма на скрито и модулирано участие. Първата стъпка е да включите членове на вашата общност! Така че, ако си сътрудничите с организация, активна в областта на открито и се интересувате да направите вашите дейности достъпни за ХИЗ чрез съвместно проектиране, първата стъпка е да се свържете с местните организации, активни в областта на социалното включване / представляващ ХИЗ/. Ако сте учител на ХИЗ и искате да ги включите в ангажиране на дейности на открито, първото нещо, което трябва да направите, е да се свържете с местни организации на открито.

2

Всеки човек е различен!

Нивата на способности могат да бъдат много нюансирани. Това е причината, поради която приемането на ориентирани към личността и базирани на силните страни ориентации е от решаващо

значение. Отчитането на предпочитанията, способностите и интересите на ХИЗ е от решаващо значение за тяхното ангажиране и овластяване. Планирането на дейности на открито с ХИЗ се нуждае от гъвкавост и индивидуалност.

3

**Възприемете
подход, основан на
силните страни!**

Подчертаването на силните страни помага на ХИЗ да развие положителна представа за себе си. Надграждането върху силните страни също позволява развитие и подобряване на съществуващите умения.

КАК ДА ПРОВЕДЕТЕ РАБОТИЛНИЦА ЗА СЪВМЕСТЕН ДИЗАЙН С ХИЗ

6.3

Нека разгледаме следния сценарий: група ХИЗ, техните преподаватели и местна организация на открито се събират на няколко срещи, за да обсъдят идентифицирането на местна природна зона и нейното популяризиране с помощта на плакат с АРК. Вие сте член на персонала на организация на открито и с подкрепата на учителите на ХИЗ ще улесните семинара.

За изпълнението на този семинар ще използваме (и адаптираме) методологията Co-Create :

- Опознайте вашите участници преди семинара
  - Подгответе своя дневен ред, инструменти, методи, местоположение и материали предварително: знанията на участниците (възраст, интереси, ниво на фитнес, предишен опит в прехода, ако има такъв) ще играят ключова роля при планирането и предоставянето на персонализирани дейности. За тази цел тясното сътрудничество с учителите на ХИЗ е от решаващо значение!
  - Уверете се, че сте подготвили участниците преди семинара.
  - Установяване на споделени цели: важно е да идентифицирате предизвикателствата, проблемите или тематичните области, около които искате да проектирате съвместно (напр. идентифицирайте местна природна зона и създайте плакат в АРК, за да я популяризирате).
  - Определете методологията: в сътрудничество с учителите на ХИЗ, определете методологията, която най-добре пасва на вашите участници.
- Предлагане на решения: прототип и тест: целта на прототипирането е производството на модел. За тази цел трябва да улесните сесии за съвместни идеи, където участниците (ХИЗ, с подкрепата на своите преподаватели) могат да дадат идеи за дейности на открито. Трябва да насърчавате креативността и да обмисляте както традиционни, така и иновативни подходи към дизайнерските дейности, които отговарят на широк спектър от интереси и способности. Тази стъпка има за цел да разработи прототипи въз основа на съвместно създадените идеи. Тествайте тези дейности с малка група участници, за да съберете обратна връзка за техния опит. Използвайте тази обратна връзка, за да усъвършенствате и подобрите дизайна.
  - Оценка на семинара: съберете обратна връзка от участниците, като направите необходимите корекции. Това гарантира, че дейностите на открито се развиват, за да отговорят по-добре на техните нужди и предпочитания.

Чрез включването на тези стъпки подходът на съвместно проектиране може да доведе до развитието на дейности на открито, които са не само приятни, но и приобщаващи и отговарящи на разнообразните нужди на общността.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Съвместното проектиране е методология, фокусирана върху сътрудничеството между дизайнерите и крайните потребители или заинтересованите страни през целия процес на проектиране. В контекста на дейности на открито (напр. туризъм, колоездене, катерене, конна езда и др.)

съвместното проектиране може да бъде мощен подход за създаване на преживявания, които не само отговарят на нуждите и предпочитанията на потребителите, но също така допринасят за валоризирането на местните райони.

Наистина, включването на ХИЗ в проектирането на дейности и услуги позволява персонализиране на решенията, за да отговорят на техните специфични нужди, предлагайки индивидуални решения. Използването на съвместен дизайн в областта на дейностите на открито дава възможност за съвместен и приобщаващ подход за създаване на преживявания, които не само отговарят на нуждите на ХИЗ, но също така допринасят за устойчивото развитие и валоризирането на местните райони. Чрез включването на общността и заинтересованите страни в процеса на проектиране, получените дейности на открито могат да бъдат по-смислени, културно богати и екологично устойчиви.

ПРАКТИЧЕСКИ ДЕЙНОСТИ

ДЕЙНОСТ 1

Вие сте помолени да проведете работилница за съвместно проектиране с група от 10 възрастни с интелектуални затруднения и местни заинтересовани страни, целящи да планират достъпна туристическа обиколка във вашето обкръжение. Начертайте дневния ред на семинара, подгответе списък на местните заинтересовани страни, които да включите (като обясните тяхната роля/подкрепа) и определете типа материал в АРК, който да се разработи.

ДЕЙНОСТ 2

Рефлексивна дейност – Картографиране на емпатията за приобщаващи дейности на открито. Цел: Да помогне на преподавателите да разберат задълбочено нуждите, опита и предпочитанията на ХИЗ в контекста на дейности на открито.

Необходими материали:

- Хартиен или цифров шаблон за карти на емпатията.
- Инструменти за писане (писалки, маркери) или цифрово устройство.
- Изследователски материали (статии, видеоклипове, интервюта с експерти или ХИЗ и техните болногледачи).

Стъпки на дейността:

1. Проучете и съберете прозрения: започнете с проучване на опита от ХИЗ, ангажиране в дейности на открито. Потърсете директни цитати, истории и всякакви налични данни.
2. Създайте карта на емпатията: разделете вашата карта на емпатията на секции като Мислене, Чувстване, Виждане, Чуване и Правене. Въз основа на вашето проучване попълнете всеки раздел с прозрения за това какво ХИЗ може да мисли, чувства, вижда, чува и прави преди, по време и след участие в дейности на открито.
3. Идентифицирайте нуждите и предизвикателствата: От картата на емпатията идентифицирайте специфични нужди и предизвикателства, с които хората с интелектуални затруднения могат да се сблъскат, когато се занимават с дейности на открито.
4. Помислете върху принципите на съвместно проектиране: Помислете как принципите на съвместно проектиране могат да отговорят на тези нужди и предизвикателства. Помислете как включването на хора с интелектуални затруднения в процеса на планиране може да доведе до по-приобщаващи и приятни дейности.
5. План за включване: Въз основа на прозренията от картата на емпатията и принципите на съвместно проектиране, изгответе план за приобщаваща дейност на открито. Помислете за адаптации, подкрепа и как да улесните ангажираността и удоволствието за всички участници.
6. Обратна връзка и интеграция: Помислете как можете да съберете обратна връзка от лица с интелектуални затруднения и други заинтересовани страни, за да прецизирате своя план за дейност.

Въпроси за размисъл

Какви нови прозрения придобих за опита на хората с интелектуални затруднения чрез тази дейност? Как принципите на съвместен дизайн могат да подобрят планирането и изпълнението на дейности на открито? Какви са потенциалните предизвикателства при прилагането на методологии за съвместно проектиране и как мога да се справя с тях? Тази рефлексивна дейност насърчава преподавателите да разбират задълбочено перспективите на хората с интелектуални увреждания и да прилагат методологии за съвместно проектиране при създаването на смислени и приобщаващи дейности на открито. Как смятате, че тази дейност може да повлияе на начина, по който планирате и осъществявате дейности на открито за хора с интелектуални затруднения?

ПРИКАЧЕНИ ФАЙЛОВЕ

★ НАЙ-ДОБРИТЕ ПРАКТИКИ ★

Проучванията ни позволиха да идентифицираме някои добри практики в областта на дейностите на открито, насочени към ХИЗ.

MONTAGNE_SUPERABILI (ИТАЛИЯ)

Пълен ден дейности на открито и включване, организирани от Trekkify, където всички участници (хора с/без интелектуални затруднения) имат шанса да открият силата на природата. „Montagne superabili“, вече в своето 3-то издание, има за цел да събере десетки хора, които прекарват време заедно, независимо какви са техните способности или увреждания.

MOUNTAIN_THERAPY (ИТАЛИЯ)

зпълнява се от CAI (Италианския алпийски клуб) за насърчаване на социалното включване чрез пешеходен туризъм.

HI-ABILITY (ПРОЕКТ, ФИНАНСИРАН ОТ ЕС)

Проектът възприема оригинален методологичен подход, при който терапевтично-рехабилитационната програма се фокусира върху социално-образователната стойност на природната среда. Общата цел е да се насърчи овластяването и социалното включване на хората с когнитивни увреждания чрез подобряване на техните способности в областта на туризма и туризма на открито.

РЕСУРСИ

МОДУЛ 1

КОМУНИКАЦИЯ С ХИЗ

[How to Communicate with People with Intellectual Disabilities](#)

[Intellectual disability and communication](#)

[Effective communication with people with disability](#)

[Communicating with people with a learning disability](#)

[Guide to Communicating with people with a learning disability](#)

[Communication: speaking to people with a learning disability](#)

МОДУЛ 2

ВЪВЕДЕНИЕ В АРК

[What is AAC?](#)

[The Myth of Augmentative and Alternative Communication \(AAC\) Pre-Requisite Skills](#)

[Top 5 Reasons to Give AAC a Try](#)

[Augmentative and Alternative Communication \(AAC\)](#)

[What is AAC?](#)

[Focus on...AAC](#)

[4 things every AAC system needs](#)

[4 things every AAC system needs](#)

[Learn how to attribute meaning with your AAC user](#)

[Augmentative and Alternative Communication Handbook](#)

[Widgit Symbol Resource Packs](#)

[PCS \(Picture Communication Symbols\)](#)

[RURAAC Hiking visual agenda template](#)

[Augmentative and Alternative Communication \(AAC\)](#)

[Augmentative and Alternative Communication](#)

["Hello Mum" - James speaks for the first time in 16 years with eye tracking assistive communication](#)

[Eye gaze communication](#)

МОДУЛ 3

ПЪРВОНАЧАЛНА ОЦЕНКА НА УМЕНИЯТА ЗА ДОСТЪП ДО АРК ИНСТРУМЕНТИ

Augmentative & Alternative Communication: Supporting Children and Adults with Complex Communication Needs" by David R. Beukelman and Pat Mirenda

Communication Alternatives in Autism: Perspectives on Typing and Spelling Approaches for the Nonspeaking edited by Edlyn Vallejo Peña

AAC Strategies for Individuals with Moderate to Severe Disabilities" by Susan S. Johnston, Joe Reichle, Kathleen M. Feeley, and Emily A. Jones

The AAC Coach: Key Strategies for Supporting AAC Learners with Angelman Syndrome

Autism and AAC! Gabe uses his AAC device to let us know what he wants! We were shocked!

МОДУЛ 4

ВЪВЕДЕНИЕ В АРК И КАК ДА ПОПУЛЯРИЗИРАМЕ ПРИРОДНОТО НАСЛЕДСТВО: НЯКОЛКО ПРИМЕРА КАК ДА ИЗПОЛЗВАТЕ АРК ИНСТРУМЕНТИ НА ОТКРИТО

[Popsicles and Playgrounds -- AAC in the Summer](#)

[The Benefits of Summer Camp for AAC-Users](#)

[Types of Intellectually Impaired who can benefit from horse riding](#)

[Stepping Stones to AAC: AAC Camp Out](#)

МОДУЛ 5

СЪВМЕСТНО ПРОЕКТИРАНЕ НА ДЕЙНОСТИ НА ОТКРИТО С ХИЗ

[Guide to Co-Design with people living with disability](#)

[The Co-create handbook](#)

[Training Toolkit - For organisations co-designing with people with disability.](#)

[Five things to consider in co-design with people with a disability.](#)

[Wacoss Co-design Toolkit](#)

[Training Toolkit For organisations co-designing with people with disability.](#)

[What is Co-Design?](#)

[Key Principles for Successful Co-Creation](#)

Съфинансирано от
Европейския съюз

PAINT & QUARTER HORSE
FOUNDATION BULGARIA

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

Проект: "RURAAC: Alternative Augmented Communication for rural Areas" - Nr.2023-1-IT02-KA210-ADU-000152145.

Този документ е лицензиран под Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)

